

inter Malauares neophytos sine interprete. Sed ea res incitabat potius eius conatus quàm retardabat. Neque enim ad baptizandos infantes requirebat interpretem : & egentes ac miseri suas illi misérias per semetipsos ita ostendebant , vt facilè apparerent. ipse quoque studio ac meditatione assequeretur, vt sibimet esset interpret. Namq; etsi vernaculi sermonis imperitus, tamen , vtcumq; poterat, verba faciebat ad populum, vultu ac gestibus verborum sæpe vicem implentibus. Cæterum vt ordinis & decori ratio haberetur, non promiscuè omnes, sed separatim viros ac mulieres alternis diebus conuenire ad Catechismū iubebat. Præcipuè Baptismus infantium atq; institutio puerorum illi cordi erat, propterea quòd cælestis beatitudinis, ex qua adultorum complures ad pristinos mores reuoluti exciderēt, infantes profectò puerique compotes forent , qui prius vitam quàm baptismalem innocentiam amitterent. Id adeò non modò ipse faciebat , vt teneræ ætati potissimū operam daret, verum etiam Mansille socio suo diligentissimè præcipiebat. Neque verò animis solùm neophytorum, sed etiam corporibus, quoties res locusque posceret, ferebat opem. Finitima oræ Piscariæ ab ortu

Separatim viros ac mulieres in Catechismo instituit.

Puerorum baptismus quanta cura illi fuerit.

Badagari gens immanis.

Solis

Comorinensium calamitas.

Francisci subsidia ad subleuandam neophytorum miseriam.

Solis gens est fera & immanis, Badagæ appellantur. Horum magna manus, siue odio religionis, siue prædæ cupidine stimulante, populabunda Comorinensium Christianorum inuaserat fines. Illi subita hostium incurfione cōterriti, relictis trepidè vicis, in scopulos opportunos breui maris spatio transmissi, abdiderant sese. Ibi sub dio atque in Sole (cuius æstus illis locis maximum esse diximus) miserrimè torrebantur : & subsidia vitæ deerant adeò, vt nonnullos extrema absumeret fames. Trepidus hic nuntius non misericordiam solū mouit Xauerio, sed curam etiam acuit ad ferendum in nouo casu nouum auxilium. Strenuè igitur viginti nauiculas onustas commeatu ad miseros illos ipse perducit. Literas quoq; ad finitimæ oræ Pantagatinos ac magistratus dat, eorundem vt miseriam, corrogata ex locupletioribus stipe, subleuarent. ita perditis hominibus non magis in præsentia quàm in posterum subuēnit. Vt primū verò hostium discessu tempestas illa sedata est, dispersas oues colligens, nullum boni pastoris officium prætermisit. Ille adiacētes erexit, ille afflictos tum oratione, tum omni ope recreauit. Ecce autem noua procella exoritur, hoc grauior, quo diuturnior. Qui oræ Pesca-

riæ.

riæ præerant, auidi homines & impotentes, superbè auareque neophytis imperare cœperunt. Xauerius rei indignitate haud secus, quàm par erat, motus, primò eorum cupiditati fortiter restitit: ad vltimum, vbi non satis virium ad obsistendum in se esse vidit opem ab Indiæ Præatore, qui tum Cocini erat, implorandam ratus, ad eum proficisci statuit. Sed nouæ subinde res id consilium susceptumque iam iter auerterunt.

CAPVT XI.

Trauancoridis regnum Christo adiungit, neophytosq; à Barbaris tuetur.

SE S Q V I A N N V M per hosce labores absumpserat in ora Piscaria: iamque tantum studio & assiduitate profecerat, vt qui xx. partim vicos, partim oppida sanè rudia accepiſſet, xxx. probè culta ac morata tuenda socijs traderet. Rebus igitur, quoad eius fieri potuit, compositis, neophytorum curam Mansillæ mandat, Cocinum ipse per Trauancoridis oram, Piscariæ proximam, transiturus. Trauancoris ora maritima in altero Indiæ latero, in quo Goa est sita, vergit ad occasum Solis. Inter Comorinum pro-

promontorium & Colanum oppidum
interiacet, à Cocino millia passuum fer-
mè xxx. Eius longitudo perhibetur
millium facillè lxxx. In eo tractu illis
temporibus vici erant ad xxx. maritimi,
quos partim Ethnici piscatores (Ma-
choas vocant) partim Saraceni incole-
bant. Franciscum igitur, siue quòd naui-
gij facultas deesset, siue quod ex itinere
illorum animos tentare vellet, per eorum
fines Cocinum petendi cupido cepit. Nò
defuerunt eius amici ac necessarij, qui
eum à suscepto deterrere itinere conarè-
tur, denunciantes summum esse in ipsum
odium Machoarum Saracenorumque,
Parauas accolos Christianos factos indi-
gnè ferentium. Ille tamen per illorum fi-
nes diuino numine magis (vt postea e-
uentus docuit) quàm necessitate subigente,
ire non dubitauit. Diuino itaque fretus
præsidio, & simul, si accideret, pro Chri-
sto mori lucrum existimans, infestâ ho-
stibus ingreditur viam, anno seculi hu-
ius XLIV. iam medio. Ex itinere obuios
Machorum vicos circumiens (vt Dei
benignitas longè vincit spes omnes pio-
rum) cælesti numine haud minùs hosti-
bus quàm sibi propitio est vsus: adeò pa-
cata omnia ac penè parata ad Euangelij
semen accipiendum offendit. Igitur con-
cilia-

*Egregia
magnitu-
do animi.*

*Dei pro-
uidentia.*

ciliato primùm eorum Rege, barbarorum pectora hinc spe, hinc metu versans, modò Lusitanorum amicitia proposita, modò minis cælestibus additis, haud ægrè perpulit, vt Christi sequeretur fidem: vtique posteaquam Christianæ caritatis officijs ab eo delinitæ, mutandæ religionis potestatem regio edicto factam esse viderunt. Franciscus ergo successu lætus, pagos obiens, Christianis mysterijs imbuerere plerosque, & Baptismo expiare institit. Quàm ingens mortalium numerus ad Christum eius operâ sit aggregatus, vel ex eo existimari potest, quòd capitū amplius decē millia simul vno tempore baptizauit. Institutionis baptismique ratio talis erat. Vbi ad vnum aliquem pagum Baptismi causa accersitus venerat, viros omnes, pueros, mulieres vnū in locum cōtractos, cū vnum esse Deum, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum, docuisset, ter sibi quemque, ad honorē Sanctissimæ Trinitatis, Crucis signum adhibere ex præscripto iubebat. Inde linteat⁹ Christianæ religionis mysteria ac præcepta clara pronuncians voce, eadem ipsorum lingua, vtcunque poterat, explicabat breuiter. Postea verò quàm satis instituti videbantur, eos à Deo veniam antea actæ vitæ publicè petere iussos rogabat, an

*Numerus
baptiza-
torum.*

*Baptismi
modus.*

*Fana ac
simulacra
Deorum
euertit.*

*Trauan-
coriensium
tumultus.*

*Francisci
facinus
memora-
bile.*

vniversa ac singula Christianæ religionis capita haud dubiè crederent. Vbi illi, brachijs in crucis modum compositis, se verè omnia omnino credere annuerant; tum demum Baptismo ritè expiabantur, & suum cuique scriptum tradébatur nomen. Ad vltimum baptizatis omnibus, Xauerius fana disturbari, Deorum simulacra confringi, protinus imperabat. Non aliud gratius illi iucundiusve spectaculum erat, quàm cernere idola modò ab eis suppliciter culta, eorūdem proculcari pedibus. Nec sanè inultus tantam iniuriam tulisset Diabolus, nisi Francisco quantum animi fuerat ad contumeliam, tantum ad periculum fuisset. Quippe Badagas, de quibus suprà dixim⁹, non minus acres nominis Christiani hostes, quàm natura ac moribus immanes, in tenerum adhuc Christi incitauit gregem. Itaque permagna eorum manus in Trauanco-ridis fines irrumpit, Christianorum vicos depopulatura. Extemplo incolarum ortus clamor, muliebri pueriliq̃ue ploratu mistus cuncta turbauit. fit fuga: sed ea, circumfusus hostibus, exitum non habebat. Ibi Xauerius (nam fortè aderat) tumultu excitus, facinus edidit memorabile. Alienatâ ob periculum alienum sui memoriâ, in mediū prouolat. mox oculos

los circumferens summa animi ac vul-
 tus constantia hostes miraculo audaciæ
 obstupefactos increpat: mancipia Sata-
 næ, suæ libertatis ac salutis oblitos, ad
 alienam oppugnandam ruere. Inde bo-
 nus pastor semet in primam Christiano-
 rum turbam coniicit, aut tecturus sua
 auctoritate gregem suum, aut, si id nihil
 valeret, certè simul cum grege moritu-
 rus. Cæterum mentis ardorem ex vultu
 & oculis micantem Badagæ, quamvis
 barbari ac feri, non tulerunt, Francisci-
 que verecundiâ ceteris pepercerunt. Nec nul-
 la ipsemet discrimina subiit necis. Sæpe
 Ethnici ab odio Christianæ religionis ei
 struxerunt insidias; quas ille partim pru-
 dentia sua, partim diuino præsidio elusit,
 ut tum accidit. Ad cædem quæsitus ali-
 quando, in syluam proripuit sese: & ar-
 bore strenuè conscensa, ibi pernoctans, præ-
 sens periculum, Deo magis quàm ar-
 bore aut nocte tegente, vitauit. Hostium
 verò insidiæ adeò crebræ erant, ut neo-
 phyti semper aliquot fide ac pietate insi-
 gnes eius salutem, etiam noctu pro di-
 uersorio excubante, sua sponte tutaren-
 tur. Ad assiduas barbarorum insidias ac-
 cedebant non solum nocturnæ preces,
 quæ vix binas horas quieti dabāt; verum
 etiam diurna sub ardenti Sole itinera:

*Necis pe-
 ricula Dei
 benigni-
 tate vi-
 tat.*

H

quip-

*Magnus
Pater ap-
pellatur.*

*Multitu-
do eorum
qui concio-
nabundū
sequeban-
tur.*

*Indi medi-
terranei
minimè
apti ad
Christi re-
ligionem.*

quippe cū pedibus nudis, in lacera tunica, cum vulgari galero, circumiret pagos. Nec tamen neglecti corporis cultu, viri sanctitas obsoleuit, sed magis enituit. Vulgò Magnus Pater vocabatur. Et Trauancoridis Rex toto regno suū edixit, vt Magno Patri omnes obtemperarent haud secus quàm sibi. Nulla tum erant in illa ora Christianorum templa: quocirca aut sub arbore quapiā, aut sub velo nauali, sacrum Missę facere coge-
batur. Sed paulatim in illo tractu ampliùs x x. sacella excitasse dicitur. Concionabundus autem, cū suggesti copia nō esset, ex opportuna aliqua arbore ad infinitam multitudinem verba faciebat: quippe in campum concionis causa exeuntem, sæpe quina aut sena hominū millia pro-
sequebantur. Nec solertior in quærendis Christo gregibus, quàm in tuendis, existit. Vt neophytorū disciplina etiam post suum discessum maneret, discedēs in singulis pagis non tantū Christianæ institutionis exemplum relinquebat; sed eius antemeridianis ac pomeridianis horis exercendæ rationem moderatoremque. Inter hæc ab Indis mediterraneis fermè abstinebat, satis gnarus, oram maritimā, in qua Lusianus imperitaret, longè opportuniorē esse ad capeffendam, tuendam.

damq; Christi fidem, quàm interiora India, quæ Brachmanes, acerrimi nostræ religionis hostes, obtinerent. Ita vicatim totam illā maritimam obibat religionē, plurimos vbiq; Christianis sacris ac præceptis imbuens. Iamq; omnes prope Machoarū Parauarumq; Pagi, Francisco auctore, suaue Christi acceperant iugum, eum hæc fama in adiacentes insulas perlata, Manarios, vicinos populos, ad æmulandam eorum pietatem accendit.

CAPVT XII.

Neophyti pro religione cæsi Christianum nomen illustant.

MANARIA parua insula est è regione oræ Piscariæ, millia passuum à continēti circiter CL. In ea Patinus pagus erat tum obscurus, nunc incolarum martyrio nobilis. Huius pagi incolas ingens cupido Christianæ religionis incessit, de qua simul & de Francisco Comorinensibusq; multa egregia ad eos pertulerat rumor. Itaq; eò Franciscus summis Manariorū precibus baptismi causa euocatur. Verùm cum grauissimis religionis negotijs implicatus, eò ipse ire non posset, Sacerdotem quendam suo loco misit, qui Catechismo institutos baptismo

ablueret. Baptisimum grauis sed utilis procella excepit. Quippe Rex Iafanapataniæ, in cuius ditione insula est, Christiani nominis odio barbaram ferociam stimulante, sic exarsit ira, ut, immissa militum manu, pagum omnem ferro flammaque vastaret. Cæsi dicuntur pro religione amplius DC. Ita vasta illa solitudo recentes cælo effudit martyrum flores. Ex eo, Pagus martyrum, loco nomen factum. Opportunè per eos dies Iafanapatani Regis germanus, idemque regni hæres, fraternam rabiem veritus, ad Indiæ Prætozem confugerat, si in regnum paternum Lusitanis armis restitutus foret, semet cum regni Proceribus, maximaque popularium suorum parte, Christiana suscepturum sacra promittens. Prætor simul augendæ religionis studio, simul innocentium cæde motus, quam fama audierat, ingentem in tyrannum iram cōcepit. Protinus itaque ad Nagapatanum (quod oppidum maritimum in continenti est ferè contra insulam Manariam, à Comorino promontorio passuum millia circiter CC.) validam adornari classem, Iafanapataniæ Regem bello peti, victum captumque interfici, aut ad Francisci arbitrium tractari, Regnum Regis germano restitui iubet. Interca dum Cocini esset

Xaue-

Nagapatanum oppidum.

Xauerus, eò præsens affertur lætitia,
Ethnicorum plurimos nuper in remotis-
simo Macazariæ Regno Christianis esse
mysterijs imbutos. Macazaria ingens in-
sula ultra Indiam flumenq; Gangem est
amplius decies centena millia passuum,
à Molucis insulis in Orientem circiter
CXXX. In eo Regno Dynastæ tres, aliiq;
quàm plurimi è populo, nuper ad Christi
fidem per Antoniũ Paiuam, Lusitanum
mercatores, pellecti baptizatiq; fuerāt;
Deo etiam per institores pios Euange-
lium inuehente. Itaq; ad urbem Lusita-
norum, Malacam nomine, certos lega-
uerant homines, postulatu Sacerdotes, à
quibus ad Christianam religionem eru-
direntur. In mandatis illud fuit, se Christi
initiatos sacris summa ope annifuros, vt
qui ad id tempus pecudū vixissent ritu,
posthac hominum vitam viuerent, & si-
mul Deum colerent castè pièque. Quo-
circa Præfectus vrbis, probatis eorum
postulatis, Sacerdotes aliquot eis conces-
serat. Franciscus etsi haud dubius, quin
illi nauaturi forent egregiā rei Christia-
næ operam, tamen ipse quoq; in parte la-
boris esse expetiuit, ratus in tam amplo
Regno magnum esse campum, & ad Eu-
angelium disseminandum colēdumq;
industriam requiri multorum. Eisdem

*Macaza-
ria insula.*

fermé diebus tristes quidem prima specie nuntij, sed euentu læti, ex Ceilano insula perferuntur. Dynasta eius regni præcipuus, idemq; Regis filius natu maior, Lusitanorum (hi quoque non mercium magis, quàm Euangelij institores erant) oratione commotus, vnà cum alijs multis decreuerat fieri Christianus. Id Rex barbarus vbi rescivit, instinctus rabie, filium suum cæterosque eiusdem consilij participes (ad DC. fuisse ferunt) propagulam trucidari iussit. Cæterum baptismi hostis suo illos sanguine baptizauit, & Christianam religionē, dum opprimere conatur, erexit. Satis constat, sub idem tempus vulgò ab incolis visam esse igneam in cælo crucem: eodemque in loco, vbi cædes facta est, fatiscente terra, haud dubiam crucis figuram notatam; sæpiusque ab Ethnicis ingesta oppressam humo, tamen extitisse. Itaque hisce prodigijs moti plures incolarum, atque inter hos Regis ipsius filius natu minor, vnà cum sobrino suo, & aliquot cohortis regię Principibus, ad Christi fidem adiecerant animū. Xauerius hoc nuntio latus, etsi iam eius animus in Macazariorū finibus versabatur; tamen huic negotio aliud, quod iam in manibus erat, prætervertendum existimauit. Igitur mense A-

*Regis fili'
cum alijs
DC. pro
religione
interfici-
untur.*

*Crucis
prodigia.*

prili, anno post Christum natum M. D. XLV. Mansilla Comite, Cocino soluit ea mente, vt Ceilanum insulam peteret, exploraturus animos incolarum; atque inde Nagapatanum, vbi classis ad expeditionem instructa dicebatur, primo quoque tempore traiecturus.

CAPVT XIII.

In Ceilanum insulã transmissus, nauis gubernatorẽ à perditã vita reuocat.

CEILANVS insula est, cùm gemmarum & aliarum mercium, tum maximè cinnamomi fertilitate celebris, è regione oræ Piscariæ posita. Patet in longitudinem millia passuum CL. in latitudinem circiter XL. Vltiori Ceilani angulo adiacet insula Manaria, vbi cæsos à Rege Iasanapatanię neophytos diximus. Incolitur quidem Ceilanus à Malauaribus, quos Cingalas vocāt, sed à Lusitanis mercatoribus cōmercij causa frequentatur. Oppidum inibi Lusitanorũ hodie est: & facella quædã ab eis olim ad vsum factorũ excitata visuntur in littore. Huc igit delato Xauerio, res accidit memorabilis. Gubernator nauis familiaritate inductus, quã cū Francisco cōtraxerat, ingenuè somet illi in itinere indicarat, ostēdēs, se iã

*Ceilanus
Insula.*

diu certo quodam flagitio obstrictum te-
 neri, quo minùs à Sacerdote posset ab-
 solui. At ille medicus animorum vnicus,
 Dei clementia ac misericordia, *quæ est*
 Iohel. 2. *prestabilis super malitiam*, proposita,
 (quod ei in hominibus ad confessionem
 illicitis solenne erat) negotium pro-
 cliue ac facile reddiderat: seque (quo-
 niam tum otium ac facultas non esset)
 vbi ad portam ventum foret, illa vincula
 disrupturum promiserat. Cum res ita in-
 ter eos conuenisset, nauicularius simul
 Ceilani tenuit portum: perinde quasi sa-
 lutem in tutum recepisset, abiecit confi-
 siliū confitendi. Quocirca tergiversari,
 congressum aspectumque Francisci vita-
 re, ne promissis stare cogeretur. Cæte-
 rum elusit gubernatoris astutiam, Xaue-
 rij, aut Dei potius, prouidentia, *quæ pru-*
 Iob. 5. *dentem apprehendit in astutia sua*. Ete-
 nim Franciscum, sublati ex consuetudi-
 ne sua in celum oculis, inambulanti in
 littore gubernator offendit imprudens.
 Cum congressionem subterfugere iam
 ab illo conspectus nequiret, ne leuitatis
 & inconstantia argueretur, sedulitatem
 eius eludere voluit. Igitur vltro quærit
 ex eo, quando tandem sibi operam dare
 confitenti velit. Hæc ore confuso, & ma-
 gnæ perturbationis notas præferente,
 cum

cū dixisset, sensit ilico Xaŭerius ex vul-
tu ac trepidatione, quā vehemēter ab-
horreret ab eo quod requireret: tamen
oblatam occasionem, qualiscunq; ea es-
set, haudquaquā omisit. Itaque vt ina-
ni eum metu liberaret, ore hilari ac iu-
cūdo, vt solitus erat, I ē s v bone, in-
quit, confiteri vis gubernator? Ego verò
tibi libētissimè, ac, si lubet, vel in hoc ipso
littore ambulans iam aures dabo. Tum
ille non tam flagitiosæ tabis tædio quā
summa Francisci facilitate victus, & sci-
licet impulsu diuino, induxit in animum
vniuersæ vitæ peccata confiteri. Xaŭerius
timidè ac verecundè rem aggredienti o-
peram primū inambulās, vti pollicitus
erat, dedit in littore. Postea verò quā
paulo maiore animo ac libertate pergere
eum cernit, manu comiter prehensum in
proximam ædiculam sacram deducit. Et
ille quidem sacri loci admonitu molie-
batur de more genua submittere, con-
fessionem institutam absoluturus. Sed
Franciscus ægre id eum facere animadu-
uertens, in præsentia inhibuit: atque vt
faciliorem illi in posterum redderet con-
fessionem, idoneum locum, vbi ille sede-
ret, storea ipse substravit. Paulisper ille
federat, cū Deus adeò eius permouit
animum, vt repentè assurgens, suapte

*Prudētia
in Confes-
sione de-
mēdo hor-
rore.*

sponte procumberet in genua, & multis cum lachrymis ac gemitibus totius antea vitæ detegeret noxas. Ita è cœno emersus, animo semel expedito, sacram confessionem, cuius iam fructū salubritatemque gustauerat, auidè frequentare cœpit, ac seriò animæ saluti consulere. Inter hæc Xauerius, cū se in Ceilaniorum consuetudinem insinuasset, ad Regis filium peruenit. Reperit eum siue fratris exemplo, siue prodigijs, de quibus antè diximus, impulsus, clam simul cum sobrino esse baptizatum; iamque cum illo & nonnullis regni primoribus ad Indiæ Prætorem velle confugere, petitus eius auxilium aduersus immanem patris sæuitiam, innoxio etiam proximorum sanguine respersi, & insuper suum quoque cruorem sitientis. Ex eodem cognoscit cælestis terrestrisque crucis prodigijs Ceilianos plerosque permotos, ad Christi iam fidem spectare; sed pijs eorum studijs obstare terrorem tyranni. His rebus admodum lætus Xauerius, literis Goam ad Paulum datis, præcipit, vt duos è Patribus, qui propediè ex Lusitania expectabantur, ad Ceilanum cum Dynastis illis in regnum restituendis mitteret, curaturos in ea insula rem Christianam. Et confestim remisso in Comorinum pro-

montorium Mansilla, ipse ex Ceilano
obeam, quam suprà demonstraui-
mus, causam traiecit Nagapatanum. Sed totus
ille apparatus, Francisci quæ expectatio,
cùm haud procul à iusto bello ac victo-
ria abesse videretur, subitò ad nihilū re-
cidit. Quippe eodem tempore nauim
Regis Lusitani (ea pretiosis onusta mer-
cibus è regno Peguano Indiam repete-
bat) in Iafanapataniā vi tempesta is
appulsam; extemplo barbarus inuaserat
Rex. Quocirca Prætor regio negotio
seruiens, donec regia bona recuperaren-
tur, supersedit bello. ita interposita mo-
ra, vt sit, bellum differendo discussit. Cæ-
terum idipsum deinde Xauerio indulgit
Deus. Haud ita multò post Tyrannus il-
le à Constantino, Indiæ Prorege, multis
cladibus fractus : Manaria insula eidem
adempta : incolæ omnes ad Christum
adiuncti. ita paucorum mors pro Chri-
sto obita, multis libertatem ac salutem
peperit. Franciscus igitur, ne gratuitus
esset suscepti itineris labor; & simul ven-
to obsequens, qui aduersus regredien-
ti, progredienti secundus erat; ca-
sum in consilium ver-
tit.

CAPVT XIV.

Sancti Thomæ sepulchrum visit.

ADES Thomæ Apostoli, & sacris eius reliquijs, & Indorum peregrè visentium frequentiam maximè incluta, aberat ab eo loco non amplius C L. millia passuum. Eò igitur pauperis peregrini ritu ire decreuit, eo cōsilio, vt Apostolum veneratus Malacam, inde (nisi Deo aliter visum foret) ad Macazariam pergeret, quò lætis subinde nuntijs vocabatur. Cognorat enim nuper illis locis magnā esse animorum preparationem ad Evangelij satus accipiendos, plurimorumque conuersioni atque Baptismo nihil præter Sacerdotum penuriam obstare. Ergo in exitu ferme Quadragesimæ Nagapata- no soluit, vento secundiore quàm cursu. Iam ad XL. millia passuum prouectus erat, cùm aduersa tempestas nauim in obuiio quodam portu septē subsistere cōegit dies. Ibi Xauerus peregrinationis susceptæ magis quàm humanæ imbecillitatis memor, insigne abstinentiæ documentum dedit. Quippe totum id tempus (vti postea is, qui eius corpus curabat, iuratus affirmavit) sine vllō penitus traduxit cibo; vt pote qui Apostoli visendi cupi-

*Septē dies
sine cibo
traducit.*

cupidine accensus, cælestibus cogitationibus pasceretur. Inde nautis vela facientibus, quæ sit ex gubernatore, satisne firma sit navis ac valida, respondetur, veterem esse, infirmamque. Tum ille, Nagapatanum, inquit, nimirum reuertendum est: seu enim nobis impendet procella. Nec irrita, etsi minùs credita, vaticinatio fuit. Cùm gubernator cæli marisque specie deceptus, nihilo secius porro pergeret, repente fœda tempestas coorta, Nagapatanum (vti Franciscus prædixerat) non sine periculo repetere subigit nauim. Tum verò notata res à vectoribus nautisque, & pro vaticinatione habita. At Franciscus etsi locum destinatum aduerso reiectus vento tenere non potuit, propositum tamen animi constantiâ tenuit, atque eò pedes maiore tum labore, tum merito, deinde peruenit. Oppidum est Meliapura Lusitanorum, sanè frequens & copiosum, in ora maritima India, pariterme spacio (si maritimos anfractus spectes) leucarum scilicet ferè ducentarum, à Comorino promontorio & à flumine Gange positum, in Salaminia nobilis quondam vrbis forsitan excitatum ruinis. Eo in oppido ædes est Thomæ Apostoli, vbi illum indigenæ cæteri que Indi sepulturæ mandatum perhibent. Eius rei

*Prædicit
nautis im-
minentē
tēpestatē..*

*Meliapura
oppidum
S. Thomæ.*

multa hodie haud sanè contemnenda extant indicia. Visitur ibidem locus, vbi Apostolus mortem oppetiisse, sacellumque vbi rem diuinam fecisse dicitur: quod sacellum Lusitani, pro sua religione, magnifico decorarunt templo; & oppidum ipsum S. Thomæ nomine appellarunt. In eo sacello nuper, cum ad nouæ ædis fundamēta terra altiùs effoderetur, corp⁹ Apostoli cum ferro, quo interfectus est, & vasculo arenæ cruentæ pleno, repertum, ac deinde ibidem repositum ferunt. Nec vana fides, aut dubia. Hanc inueteratam indigenarum aduenarumq; de Thomæ Apostoli corpore ac martyrio opinionem Deus anniuersario ac perpetuo cōfirmat miraculo. Quippe saxum est apud eos Apostoli sanguine respersum, quod adhuc conseruat quasi recentis cruoris vestigia, triduoque ante diem S. Thomæ sacrum (quo illū die pro religione interemptum esse tradunt) interea dum Missæ sacrificium ibidem peragitur, saxum, quod dixi, natura candidum, sensim rubescit, sudatque quasi sanguinis guttis vnde quaque manantibus. Absoluto demum sacro, ad pristinum colorem reuertitur. Quocirca Apostoli sepulcrum ab Ethnicis iuxta Christianisque eximia veneratione colitur. Huc quippe maximi sunt vndique

*Corpus S.
Thomæ A-
postoli.*

*Anniuer-
sarium mi-
raculum.*

que peregrinorum etiam Ethnicorum concursus, Apostoli martyrium & sepulcrum celebrantium. Eodem itaque Xaverius, pro suo erga S. Thomam Indiæ patronum studio, peregrinantium ritu habituque venit, Apostolici sepulcri celebritati fauens, pariter & accolarum salutis. Erant tum in oppido, præter indigenas plurimos, familiæ circiter centum Lusitanorum, qui fortunarum ibi suarum domicilium collocarant. Huc igitur, ut pervenit Xaverius, Indorum Apostolum (cuius egregiâ gloriam admirans, quantum mortali fas erat, virtutem æmulabatur) non minùs religiosè quàm avidè salutavit. Ac primùm Deum intentiùs precatus est, ut quando ipse homuncio nullius pretij diuinitus ad tanti Apostoli qualemcunq; in Indis ad Christum conuertendis imitationem vocaretur, aliquid sibi Apostolicæ inspiraret virtutis. S. Thomam deinde impensè oravit pro sua Indorū tutela ac patrocínio, ut illo deprecatore in India cæterisq; barbarorū regionibus peragrandis colendisque, nec animus ipsi ad discrimina subeunda, nec vires ad perferendos labores deessent; neu sua aut cuiusquam delicta impedirent, quò minùs ipse quoque in Domini agro messis reliquias,

Rutæ

Rutæ Moabitidis exemplo, messorum sequens vestigia, colligeret, & tritici aliquid pro virili parte in Christi reportaret horreum. Inde, cum suum Apostoli desiderium paulisper expleuisset, ad Episcopi Vicarium (quod facere solebat, ubi valetudinarium aut Xenodochium religiosorumue hominum sedes nulla erat) diuertit: eumque sibi non solita modo erga Propositos Ecclesiæ modestia, sed insita etiam affabilitate sermonis, & nuda simplicitate, deuinxit. Nam semet illi totum indicans; pectusque, ut dicitur, aperiens, facile eum pellexit, ut inuicem ipsi pectus ostenderet suum. Hac, quam dixi, ratione non magis ad parandos amicos, quam ad iuuandos quos amicitia dignos iudicasset, Xauerius utebatur: nimirum, ut perspectos iam eorum animos paulatim impelleret quocumque ipsorum salus diuiniq̃ obsequij ratio postularet. Comem igitur Xauerij sermonem pari comitate Meliaporensis Vicarius excepit: virumque egregium in præsentia complexus, nemini deinde in eius caritate & obseruantia cessit: utique postea quam certissima sanctitatis illius indicia emicare coeperunt. Ex sermonibus cum Francisco habitis, eiusque confessionibus, Vicarius penitus perspexit (ut deinde

Ratio parandi iuuantique amicos.

*Virginalis
Xaverij
castimo-
nia.*

de illo mortuo iuratus affirmavit, cuius rei testimonium rite obsignatum est apud nos) Xaveriū eādem castimonia virginali florere, cum qua natus esset. Fuit in hospitio Franciscus apud Vicarium Meliaporæ tres quatuorue menses, magno vel oppidanorum bono, vel suo. Plures enim ex flagitiorum cœno extraxit: meretricios amores, quos dissolvere nequiverat, nuptiis conglutinauit: dissidentes odiis inter se in pristinam restituit gratiam: diuturnis ac grauibz flagitiis sceleribusque irretitos expediuit. Nec verò, dum prodesset aliis, deerat sibi. Erat diuinarū rerū contemplationi deditus noctu maximè, cū ab vsitatis occupationibus vacaret. Quocirca sæpe vsu venit, vt eum comites diu ac multum requisitum demū orantem in ædis Apostolicæ quopiam offenderent angulo. Quippe per id tempus dubius animi, & pergeretne ad Macazarios, an in Indiam rediret, satis incertus, in sanctissima Apostoli æde consulebat Deum: totasque ferè noctes cum magno animi motu perpetuis vigiliis agens, modò sanctissimam Christi parentem, modò Thomam Apostolum, cæterosque cælestes deprecatores adhibebat. Demū incredibili diuinitus gaudio delibutus, sensit Deo cordi esse, vt procederet ad Macaza-

caza=-

*Diuino in
stinctu in
ulteriora
Orientis
tendere
statuit.*

*Dei fidu-
cia.*

cazarios: non quidem (quod postea intel-
lectum est) vt ipsos erudiret; sed vt al-
lios, qui erant in via, minùs illi notos, ma-
gisque opis egentes, adiuuaret. Ergo di-
uinæ voluntatis exsequendæ auidus, oc-
casionem transmittendi primo quoque
tempore Malacam captare cœpit, si Lu-
sitanae nauis facultas deesset, Saracena E-
thnicæue vtique vsurus: tantamq; se Dei
fiduciam habere dicebat, vt si nullius na-
uis onerariæ foret copia, & scapha quæ-
piam Malacam versus solueret, diuina o-
pe fretus, illa ipsa vtiq; traiecturus esset.
Adeò certum ac fixum habebat omnino
exsequi quod auctore susceperat Deo.

CAPVT XV.

*A Damonibus cæsus tamen in oratione
pernoctat.*

INTER hæc apud Vicarium, vt osten-
dimus, diuersanti, quiddam in hoc ge-
nere sanè memoria dignum accidit. E-
rant ædes Vicarij templo Apostoli pro-
ximæ, vnde ille, ianua facta, aditum sibi
patefecerat in templum. Et Xauerius ex
consuetudine, vt Vicariũ, cui⁹ in cubicu-
lo pariter dormiebat, sopore oppressum
animaduenerat; sensim ac sine vllò
strepitu

Ag4.

frepitu surgebat è lectulo, atq; in ædem
Apostoli suspensò subrepebat gradu. Nō
tamen fallebat omnino Vicarium, qui
subitò expectectus, sapius illum surgere
è lecto persenserat. Verum is, re primò
dissimulata, demum illi pro amicitia de-
nunciauit, ne de nocte iret ad templum;
neu se viæ committeret, quam constaret
esse Diabolis infestam: occursuras ei hor-
ribiles illorum facies, cū minimè cre-
deret. Ad hæc arrisit Xauerus, ea sui de-
terrendi causa dici ratus; & denunciatio-
ne Vicarij per dissimulationem iocum-
que elusa, nihilominus nocte intempesta,
vbi somno illum sopitum senserat, ad sa-
cræ ædem silentio obrepebat. Enimue-
ro id sempiterni humani generis hostes
grauiter ferre: Francisci securitatem i-
psorum contemptum interpretari. Ergo
ira odioque furentes, vt illum ab institu-
to absterreant, nocte concubia ante aram
Beatæ Virginis supplicanti ex composito
superueniunt, truci fremitu, clamoribus
variis, horrendoque cuncta complen-
tes sono. Mox virum ad minas intre-
pidum quàm tumultuosissimè adorti, *Constantia*
verberibus atrocissimè cædunt, factis *in verbe-*
dictisque odium explentes suum. Ille in *ribus de-*
ter verbera crepitusq; plagarum magis de *monum.*
constantia, quàm de tergo suo sollicitus,

Dei

Dei parentem sui certaminis spectatrice implorare; vanos hostium tumultus magnitudine animi eludere; orationem institutam non fortiter solum, sed etiam constanter urgere. Quocirca molestos illos & importunos interpellatores fortis atque inuicta perseverantia, acerrimum aduersus infestos dæmones telum, facile abegit. Et Franciscus quidem ferendo spernendoque eorum impetus adeo fregit, nunquam ut posthac in eum sustinuerint aliquid tale conari. Cæterum propulsatis hostium incursionibus, domesticorum irrisiones haudquaquam vitauit. Iuuenis quidam in cubiculo sacrae ædi iuncto cubabat, qui nocturno illo excitatus tumultu, Xauerium, sub Dæmoniorum verberibus clamitantem, ac B. Mariæ identidem implorantem auxilium exaudierat. hanc etiam notauerat vocem, ab illo sæpius iteratam: Domina opitulare, Domina mihi non opitulaberis? Igitur is ab se audita Vicario, cæterisque domesticis, non sine omnium risu (ut fit) commemorat: res iucundis sermonibus domi celebratur, Francisco insciente. Qui postero die ex recrudescentibus plagis æger, surgere, cum cuperet, nequiuit e lecto: triduumque fractus ac debilitatus iacuit, morbum simulans, ut factum occuleret. Visit iacentem

Ex verberibus agrotat.

centem Vicarius: rogitat an ægrotet. annuit Xauerus; morbi genus sciscitanti alia omnia respondet, deriuans aliò sermonem. Tum Vicarius, qui rem omnem iam rescuiisset, per iocum eandem illam imitando vsurpauit vocem, quam Franciscus vapulans vsurpauerat; Domina opitulare, Domina non mihi opitulaberis? Franciscus vbi rem in vulgus editam sensit, erubuit ille quidem; sed æquissimo animo arridens, haud minùs fortis contra hominũ sermones quàm contra Dæmonum plagas fuit. Vt primùm conuuluit, satis gnarus Diabolum plus terroris quàm virium habere, & timidi canis ritu cedentibus instare, resistere: tibus cedere; alacriùs etiam quàm solebat (victorem diceres) statuit ad certaminis vltro reuertil locum. Igitur Dei, maximè diabolicã vim frænantis, præsidio confisus, eandem ædem, supplicandi causa, de nocte solus frequentare sustinuit: infernasque illas belluas, ad vanos tumultus accommodatas, impunè contemnens, documentum fuit, nihil diabolis esse contemptius atq; infirmius, si eos audeas contemnere. Nãque illi semel egregiè victi, cùm aperta vis minùs successisset, ad dolum versi, eius orandi studium si minùs auertere, at aliqua ex parte morari conabantur. Itaque

*Æquitas
animi in
irrisiõib⁹
domestico-
rum.*

*Animus
ad pugnã
cum Dæ-
monibus.*

*Oranti
Xauerio
Dæmones
obstrepūt.*

que cū ille, instituto suo, media nocte oraret in templo, in Odium conueniunt, & precationi obstrepentes, quasi Matutinas recitare, & clericorum iuicem canentium choros per ludibrium imitari: vt molesti forent, cui terribiles esse non poterant. Sed quā parum profecerint, illud argumento est, quod Xauerius, qui cantores essent, quid canerent, nihil admodum attendens, clericos matutinas canentes esse credidit. Postero igitur die percontatur ex Vicario, quānam illi fuerint clerici, qui, ianuis clausis, Matutinas proxima cecinerint nocte. Ille, quos clericos, quas Matutinas diceret, primò miratus, ad vltimum intellexit, non tam clericos, quā clericorum irrisores Diabolos fuisse. Idemque post Francisci obitum rem multis non semel exposuit.

CAPVT XVI.

Energumenum liberat. Ioannem Durum socium adsciscit.

INTER quæ Xauerius, ne Meliaporam ab se incultam relinqueret, suo more adultos quā priuatis, quā publicis sermonibus, pueros Catechismo excolere institit. Nec diuinæ virtutis exercenda

da materia defuit. Ex quo genere illud accidit memorabile. Cuius erat prædiues miserè à Diabolis obsessus vexatusque. Ad hunc Franciscus accersitus, vnum è pueris Catechismi adiutoribus cum cruce misit. Qui Euangelio, vt Pater præceperat, super energumenum rite recitato, protinus vexatores illos Dæmones expulit; hoc magis indignantes, quòd per puerum pellebantur, & eum neophytum. Aliud porrò in alio genere proditur, non minùs forasle mirabile. Ioannes Durus mercator erat adolescens, qui Franciscum conuenerat confitendi gratia. Is, confessione facta, cùm Franciscum de diuinis rebus differentem audisset; sensit alias esse quasdam merces longè potiores suis, quales nunquam ipse concepisset animo. Quocirca, ommissa mercatura quam exercebat, cælestis mercaturæ auidus à Francisco efflagitat, vt semet vitæ socium adsciscat. Primò ille (fortasse qui durum iuuenis ingenium, occultamve leuitatem introspiceret) præcisè abnuebat: ad postremum tamen vrgendo atque instando peruicit Durus, &, rebus suis compositis, fortunas omnes pauperibus distribuire cœpit. Sed auidius quàm constantiùs destinata exsequutus est. Dum in

*Obsessum
à diabolis
per puerū
liberat.*

*Ioannem
Durum a-
gre socium
adsciscit.*

Lucæ 9.

Occulta
fuga con-
siliū di-
uinitus
cognoscit.

eam curam intentus diuenderet merces, sollicitatus est adeò à communi hominū hoste, vt *posita manusua ad aratrum respiceret retrò*; & auidissimè repeteret ea, quæ paulo antè contempserat. Itaque in contrarium versus, mercibus omnibus in expeditam nauiculam quàm occultissimè impositis, adornabat fugam. Ceterum, vt alios falleret, Franciscum ipsum, quem maximè cupiebat, fallere haudquaquam potuit. Iam omnibus, quæ in rem esse videbantur, comparatis, nauigium conscensurus erat; cum subitò Xaverius eum ad se acciri iubet. Et ille rei dissimulandæ magis, quàm obtemperandi studio, ad eum venit. Franciscus continuo, remotis arbitris, gemitu vultuque dolorem præferens animi, Peccasti (inquit) Dure, peccasti. Tum verò ille, repentina denunciatione perculsus, attonito stupenti quæ similis primò hæsit, qui tandem rescisset Xaverius, quod mortalium nemo præter semetipsum suspicari potuisset, secum requirens. Inde pudore simul ac lacrymis perfusus, stimulante conscientia respondit, Peccaui Pater, peccaui. Et Franciscus exhilarata fronte, Confessionem igitur, fili, confessionem. Durus ergo simul Xaverij voce, simul diuino rore mollitus, spatio sumpto confite-

tur.

tur. Remedium non magis salubre quàm opportunum fuit. Sacræ confessionis beneficio non tantum noxa depulsa, sed pristina illi mens reddita est. Quocirca re omni familiari cum fide in pauperes distributa, socium se, vti antè statuerat, Xauerio constanter adiunxit, leuitatis memoria roborante constantiam. Per eadem tempora aliis quoque fociis auctus est. Antonius Criminalis Parmensis, & Ioannes Beira Callaicus è Societate I E S V, exiguum quidem sed opportunum auxilium, è Lusitania missi in Indiam appulerant. Quorum aduentu per literas cognito (vt primi subsidio venerant) mire lætus Xauerius, eorundem operâ quamprimum vti in tanta Sacerdotum penuria decreuit. Ipse ne Indiæ finibus suus circumscriberetur labor, occasione nauigij data, vltiora Orientis petere intendit.

CAPVT XVII.

Deprauatos Malacensium mores corrigit.

SOLVIT ex Meliapura S. Thomæ Malacam versus, anno post Christum natum M. D. XLV. Causa eundi fuit, vt Lusitanis eius vrbis incolis excultis,

I

ad

ad Macazares Christianis præceptis instituendos Pergeret. Malaca regio peninsula est trans Indiam, flumenq, Gangem, à veteribus (vt quibusdam placet) aurea Chersonesus appellata. Quippe continenti non lato coniuncta Isthmo, & in altum proiecta, ad Insulam Somatram (Taprobanam olim dictam volunt) auri fodinis celeberrimam procurrit. In hac

Malacc. Chersoneso, è regione Somatræ Malaca vrbs est Lusitanorum, copiosa in primis ac nobilis, quæ Chersoneso nomen dedit, ab vrbe Goa leucas propè D C. Ea quidem sub æquinoctiali ferme linea sita est; cæterum quotidianis ferè imbribus maximos æstus temperantibus, vere fruitur penè perpetuo. Fruges ac fructus bis in anno binis æstatibus percipit. Cæterum amœna magis ac fertilis est quam salubris: quia ex iisdem causis terræ fecunditas & cæli grauitas oritur. Accedit pestis grauior, vicinitas Saracenorum Ethnicarumq;. Neutra tamen res Franciscum à proposito deterruit; altera, vt vicinorum vitio periclitantibus subueniret, etiam accendit. Malacam vt appulit Præfecto vrbis adito, suum Macazaricæ expeditionis consilium exponit. Tum ille Xauerio narrat, eò nuper ab se missam cum Sacerdote spectata virtutis non contemn-

remnendam Lusitanorum manum, Christianis (si quis fortè inibi motus existeret) præsidio futurā. Proinde monet, vt, si videatur, subsistat Malacæ, quoad nauis, quæ illos deuexerit, reuersa, quo in statu Macazaricæ res essent, renuntiet. Franciscus Præfecti consilium secutus, interim nullo spatio ad quietem sumpto, Lusitanorum saluti consulere cœpit. Erant tum Malacenses accolarum penitus infecti moribus, Ethnicis profecto Saracenisque similiore quàm Christianis. Namque ob Sacerdotum inopiam magis quàm incuriā, labente palatim disciplina, mores quoque magis magisque lapsi cœperant præcipites ire. Iamque illi salutis & honestatis immemores, quicquid liberet, aut expediret, ferme etiam licere credebant. tantam ad nequitiam contagio vallet consuetudinis. Itaque Franciscus illorum animos adeò grauitè affectos intuens, vt iam nec vitia sentirent, nec eorum remedia ferre possent; perditas mentes mira adoritur arte. Primò committer, vti solitus erat, in illorum se familiaritatem dare, in peccatis coniuere, medendi voluntatem dissimulans. Inde vsu & comitate illorum animis deuinctis, sensim ad inueterati morbi curationem sibi viam facit, modò diuinis

*Ethnicorum
cōsuetudo
Christianis
perniciosa.*

*Mira ars
perditos
homines
conciliandi.*

legibus propositis flagitia ipsorum ostendens, modò intentatis variis humanæ vitæ casibus Dei terrorem incutiens. Ad ultimum mentibus præparatis admouet manum: auaritiam refecat, libidinis illecebras remouet, recrudescencia conscientia vulnera diuinæ misericordiae oleo delinit, sanatque. Laborem bene positum perceptus inde fructus ostendit. Satis constat, Francisci operâ malè partas pecunias à plerisque restitutas: permultis pellices complures admirabili ratione subtractas: nonnullis ægre eas dimittentibus, vt matrimonio secum iungerent, persuasum: plurimos sacra expiatis confessione, atque ad pium vitæ genus adductos. Nec priuatim magis sermonis facilitate profecit, quàm publicè grauitate orationis. Diebus Dominicis in maximæ vrbis templo conciones habebat ad populum, non minore fructu, quàm approbatione auditorum. Quos vt magis vrgeret, atque vt altiùs in eorum animos salutaris descenderet metus; quæ diuinitus imminebant ciuitati, ingenti animi ardore prædixit. Animaduersum est à multis, sæpe illum, cùm pro concione perditam ac profligatam Malacensium vitæ rationem incusaret vehementiùs, cælestem iram impendentem ciuibus, poenas-

Vaticinationes.

pœnasque deprecari solitum eas ipsas ,
 quas ab eisdem paulo pòst Deus expetiit.
 Quippe anno insequenti Malaca ab Ia-
 uis Saracenis graui obsidione afflicta est,
 circumq̃ue agri depopulati. Et belli cala-
 mitatem fœda pestilentia excepit, quæ v-
 niuersam peruagata urbem, miras ciui-
 um aduenarumq̃ue edidit strages. Ita
 vrbs assiduus funeribus propemodum ex-
 hausta est, Deo vetera ciuiũ delicta vin-
 dicante, nouamq; condente ciuitatem.
 Xauerius ergo imminetia mala diuini-
 tus prouidens, siue vt iram diuinæ iusti-
 tiæ aliqua molliret ex parte, siue vt inco-
 larum animos ad impendentem cladem
 perferendam præpararet; talibus calami-
 tatibus subinde intentatis, Malacenses
 admonebat, vt aliquando ad consilia fa-
 lubriora se verterent. Nec frustra id fuit.
 plures irarum cœlestium horrore ac reli-
 gione perfusi, tandem exitiali animi so-
 pore discusso resipuerunt. Inter quæ haud
 leuiter ciuitatem admirabile Francisci
 facinus mouit. Adolefcens indigena (An-
 tonio Fernando erat nomē) diabolo exa-
 gitante linguæ vsum amiserat; & simul in-
 periculosum inciderat morbum, ex quo
 desperata à medicis salute iacebat iā tri-
 duum. Adhibentur ergo à cognatis super-
 stitiosis atq; impiis hominibus venefici,

*Energumē-
 num agro-
 tum dia-
 bolo ac
 morbo li-
 berat.*

nefarium modicorum genus. Caterùm postquam veneficia nihil proficiebant, accersitur Xauerus. Quo in cubiculum, ubi ille iacebat, ingressio, subitò æger furere, vociferari, vultus, oculos, ora fœdum in modum distorquere: sentires Dæmonem acuere se ad pugnam, quam instarè cerneret. Ibi Franciscus simul adolescentis miseratione, simul Diaboli odio commotus, ingemit: mox genibus humi positis, Deum enixè orare primùm, deinde furem iuuenem rite exorcizare cœpit. Nec priùs pugnare precibus destitit, quàm is mentis compos factus ex iactatione illa conquieuit. Postero die Xauerus, sacro B. Mariæ ad id ipsum facto, erectus & alacer redit ad pugnam. mirum dictu. repentè victo excussoque importuno exagitatore, & loquendi facultas ægro, & mentis sanitas reddita: mox etiã valetudo corporis secuta. Non alia res magis Franciscum apud Christianos Barbarosque fecit sanctimonix famâ insignem. Quippe vulgò sanctus Pater appellari cœptus est, veteri cognomine, quod in India reliquerat, Malacæ renouato. Subinde etiam vaticinatio clarum eius nomen ac celebre fecit. Percontabatur pro amicitia Lusitanum institutorem Indiã petiturum, quo is nauigio vehend⁹ esset.

Vaticinatio.

esset. Illo certam designante nauim, Nolim, inquit, ista veharis. Cumq; mercator se in eam iam merces imposuisse diceret, cæterum, si quod immineret incommodum, malle rem quam semet perire: collegit se parumper Xauerus. Inde velut consulto Deo fundens oraculū, Quando, inquit, merces isti nauigio credidisti, eidem caput quoq; tuum credas licebit. Cæterum si qua tēpestas aut casus ingruerit, caue mercium facias iacturam, satis fidens diuinam tibi adfuturam opem, quæ periculo eripiat te tuaq;. Nec vaticinatio fefellit. Oneratia in medio cursu vi tēpestatis abrepta, hæsit in syrtibus. Iamq; cæteri periculo territi, vasorū onerumq; iactura leuare nauigium parabant; cum mercator ille, Francisci præceptorum memor, id fieri vetuit, sancti viri prædictionem enuncians, & illius verbis cæleste auxiliū pollicens. Nec mora. Superfuso repentē mari naus emerfit, & periculo defuncta, portum incolumis tenuit, fauente Xauerio. Huius rei fama Malacam deinde perlata, mirum quantū ei⁹ nomini ac famæ sanctitatis adiecerit. Frāsciscus interim nō modò vetera Christianæ pietatis ministeria non omisit, sed etiam excogitauit noua. Post Solis occasum ipsemet urbē obiens incolas tintin-

*Animos
Purgatorij*

et letali nabulo excitatos subinde solenni carmi-
noxa fau- ne admonebat, ut pro cruciatis purgato-
cios sub no rio igni animis, proque hominibus sce-
stem com- lerum veterno sopitis, diuinam clementi-
mendat. am implorarent. Quod institutum, non

mortuis quàm viuis salubrius, Malacen-
 sium animos non parum accendit. Ad
 hos labores, quibus lapsam Malacensis
 ciuitatis disciplinam restituit, accedebat
 in cumulum haud leuis occupatio, ut
 Christianam institutionem, adhibito in-
 terprete, in eiusmodi verteret linguam,
 quam Macazarij intelligerent, quibus
 imminebat lætis identidem nuntiis in-
 citatus. Iisdem enim ferme diebus alla-
 tum est, eius gentis animos ad Christia-
 næ fidei semen excipiendum mirè esse
 propensos. Nulla apud eos delubra Ido-
 lorū, nullos Sacerdotes, à quibus ad Deo-
 rum cultum impellerentur: Solem dum-
 taxat ipsum orientem ab eis coli; præter-
 ea nullum omnino Deum. Nihil iam
 Xauerio longius videbatur eo die, cum
 conuerso in illorum sermonem catechis-
 mo, exploratoque insulæ statu, ad eos in-
 stituendos tenderet. Verùm interea se ad
 tantam prouinciā diuinarum rerum
 contemplatione, celestibusq; maximè in-
 struebat opibus. Nam cum dies totos in
 caritatis officiis poneret; nocte somnum

Macaza-
rum præ-
paratio ad
Euangeli-
um exci-
piendum.

frau-

fraudans, inuigilabat precibus meditation-
niq̃ue; vt, cælesti igni exardescēte, ad
Macazarios Dei hominumq̃; caritate fla-
grans veniret. Iam menses Malacæ ali-
quot absumpserat, nec vllus de naui, cu-
ius reditum expectabat, nuntius affere-
batur. Quocirca bona cum Præfecti ve-
nia Macazariam petere decreuit, gentem
illam erudire festinans.

CAPVT XVIII.

*In Amboino multa edit vaticinationis
& caritatis indicia.*

VBI primùm transmittendi, quò de-
stinauerat, facultas data est, Malacæ
conscendit, Duro socio & comite, quarto
Idus Ianuarias anni M. D. XLVI. Pro-
spero vectus cursu, non sine multis in-
commodis portum tenuit. Amboinum
insulam cū captaret gubernator, præ-
teritum ab se portum ratus, grauiter an-
gebatur, desperans posse iam aduerso
vento destinatū teneri locum. Tum Fran- *Vaticina-*
ciscus gubernatorē bono esse animo iu- *tio.*
bet, nondum nauim locum, quem crede-
ret, præteruectā: postridie manē eū ipsum
portum, quem peteret, esse capturam.
Idq̃; ita prorsus euēnit, quamuis incom-

*Ventus
Xauerio
morem ge-
rit.*

moda tempestate. Postero die, albente
cælo, portus in conspectu fuit. Percrebue-
rat ad eam horam ventus adeò, vt ad ex-
ponendum Xauerium, cuius causa insu-
la petebatur, nullo modo anchoræ iaci
posse viderentur. Cæterùm vt ad os adi-
tumque portus ventum est, subitò ille ve-
hementior flatus, quasi Xauerio morem
gerens, ita remisit, vt commodè nauis ca-
peret portum. Ecce autem in ipso portu
periculum. Xauerius in scapham cum
paucis defilierat, ad terram applicaturus;
cùm ei repente duo piratici myoparones
occurrunt. Ergo Lusitani, qui vnà cum
Francisco vehebantur, cursum auertere,
& quàm maximè prædonum occursum
vitare: sed altum effusa petentes fuga, à
terra prouecti sunt longius. Deinde verò
vitato periculo terram repetentes, vereri
cœperunt, ne in eosdem piratas incide-
rent. At Franciscus rursus vaticinans, bo-
num illos animum habere iubet, & sca-
pham ad littus applicare; Dei vtique be-
nignitate ipsos incolumes in portum esse
peruenturos. Prædictionem res ipsa cõ-
probauit. In terram expositus Xauerius,
vt erat sanctitatis fama incolis commen-
datus, benignè hospitaliterque excipitur.

*Vaticina-
tio.*

*Amboi-
nus.*

Amboinus circuitu millia passuum com-
plectitur ad LXXX. Imperij Lusitani in-
sula.

fula celebris in primis, & mercatorib⁹ indigenisq; frequentata. Distat ab vrbe Malaca millia passuum ampliùs D. CCCC. In ea insula, præter Lusitanorum præsidium, pagi tum erant Christianorū omnino septem, sine vlllo Sacerdote. quippe is, qui vnus erat, paulo antè è vita decesserat. Franciscus igitur desertos pagos impigre circumiens, plurimos infantes ac pueros baptizauit. Circumeundi ratio hæc erat. Puero cruce præferente, ipse ostiatim ecqui ægroti, aut pueri baptizandi; ecqui mortui sepeliendi forent, quærirabat. Si quem laborantem morbo nactus esset, sublatis pariter in cælum oculis manibusq;, Symbolum Apostolorum & Euangelium super eum recitabat: ac sæpe medebatur vnâ operâ eiusdem corpori animoq;. Mortuorum quoque corpora, post preces funebres, rite mandabat sepulturæ: tum pro eorum animis sacrum faciebat: vt dubitari posset, vtrum viuus plus opis ferret, an mortuis. Sed conquiriti bene merendi de hominibus materiam diuina prouidentia longè maximā præbuit. Sub id tempus Ferdinandus Sosa, Hispanorum Dux, è noua Hispania (quæ regio in alio terrarum orbe posita, haud sanè longi⁹ ab Amboino distat, quā ab Hispania) Molucū petens, classem ad

Circumeundi ratio.

Ferdinandus Sosa, Hispanorum Dux.

*Hispana
classis ca-
lamitatē
subleuat.*

Amboinum appulit. Naues erant plures, maximus nautarum & classiariorum numerus, ægrorum incredibilis multitudo: plurimosq; Hispanorum sæua absumebat lues. Tūm verò facilè apparuit, Dei benignitate opportunum auxilium eis præmissum Xauerium. Extemplo enim cū pestiferi morbi vi accensa illius caritas certare cœpit, alios ministerio subleuans, alios Sacramento expians confessionis: & nunc grauitè affectos consolabatur, nunc aderat morientibus, nunc mortuis iusta soluebat, vnus multorum munia exequens. Præcipuus labor erat, egentibus ægrotis à diuitibus res necessarias suppeditare; & medicamenta, quorum ibi magna erat inopia, vndiq; cum summa cura conquirere. Itaque eiusmodi res ab Ioanne Arausio, Lusitano mercatore, talibus mercibus abundante, cū peteret sapius; enimvero ille molestè ferre, indignans nullum esse petendi modum. Quocirca cuidam, Francisci nomine nō nulla eius generis roganti, cū ægre admodum & cunctanter quod rogabatur dedisset, adiecit: ita se id ipsum Francisco dare, vt in posterum nihil prorsus ab se peteret. Quod vbi Xauerio nuntiatum est; repente diuino instinctus Spiritu, *Vaticina-* Quid? censet (inquit) Arausius possessionem

nem eorum, quæ habet, fore diuturnam? *tur mor-*
 errat. Abi, denuntia illi meis verbis, ne *tem Arau*
 tam tenax sit mercium, quas mors breui *sio immi-*
 ereptura est. ipsum paulo post in hac ipsa *nere.*
 moriturum insula, & eius bona in vsum
 pauperum cessura. Proinde, si sapiat, sua
 ipse ægris pauperibus Dei causa benignè
 largiatur: occupetque suum facere be-
 neficium, quod sit mortis futurum. De-
 nuntiationi respondit euentus. Haud ita
 multo post eodem in loco, nullo hærede
 relicto, Arausius moritur. eius bona, tra-
 dito ibi more de hæreditate caduca, pau-
 peribus diuiduntur. Cæterum Arausius
 in præsentia imminentis mortis terrore
 obiecto, scilicet factus est vt cautior ad
 viuendum, sic ad largiendum benignior.
 Menses tres (tamdiu enim Hispana clas-
 sis ad Amboinum subsistit) in ægrorum
 ministerio absumpti sunt cum corporum
 & animorum pariter salute. Cæterum ni-
 hilo salubrior ægrotis, quàm valentibus
 Xauerij sedulitas fuit. Horum namque
 animos vitijs laborantes Sacramentorum
 medicamentis, priuatis publicisque ser-
 monibus, subleuare non destitit. Nec in-
 cassum is cecidit labor. Fructus pacis sa- *Fructus*
 nè vberes ex bellicosa gente percepti: *ex Hispa-*
 multorum simultates sublata: plurimo- *norū classe*
 rum sanatae mentes, & ad honestæ piæq; *perceptus.*

vitæ studium traductæ. Inter quos Cosmus Turrianus, (is Hispanorum classe aduectus fuerat) eximia Francisci sanctitate permotus, statuit ad eius institutum Societatemque aggregare sese. Franciscus porro, re Christiana Amboini bene gesta, sub Hispanæ classis discessum Macazariam petens, Ternatem Insulam ab Amboino millia passuum.

C C. ex itinere tenuit.

HORA

HORATII

TVRSELLINI

DE VITA

FRANCISCI

XAVERII

LIBER TERTIVS.

CAPVT I.

In Moluco lapsos incolarum mores re-
stituit.

OLVCVS regio est
modicis discreta insulis
(Molucas vocant) aro-
matum ac præcipuè ca-
ryophylli fertilitate &
commercio nobilis, ab
vrbe Malaca millia passuū circiter M. C.
Habitatur frequentibus quā Ethnicorū,
quā Saracenorum pagis, terræ vbertate
non detinente solum indigenas, sed et-
iam aduenas inuitante. Molucæ insulæ
plurimæ numero sunt, pleræq; magnitu-
dine exiguæ: maiores etiā modicæ. nulla
quippe supra duodeviginti millia passuū
circuitu cōprehendit. Æquatori subunt.

Molucæ
insulae.

à Bo-

à Borea in Austrum porriguntur sexagenis ferme passuum millibus inter se diiunctæ. His aliæ minores circumfusæ. Cæterum Molucus ferme omnis Sarraceno Regi paret, stipendiario Regis Lusitani. Harum insularum longè celeberrima Ternate urbē habet cognominem Lusitaniæ ditionis, quæ vrbs à Lusitanis, aliisque Christianis indigenis, maximè incolitur. Huc igitur cū venisset Xaverius, diuersatus est in suburbana Beatæ Mariæ æde, quæ Barræ dicitur. Ibi loci præfide certissima patrona sua inuocata, extemplo solita pietatis ministeria obire cœpit. Ternatini iam palàm suas cupiditates soluerant, tanto profligatiores Malacensibus, quanto ab India remotiores. Quippe ex Ethnicorū Sarracenorumq; usu & consuetudine, tam cæca rerum etiam humanarum inscitia eorum mentibus se offuderat, ut in negotijs cōtrahendis, ubicunq; lucri aliqua affulsisset spes, nihil contra ius fasque esse ducerent. ad eò omnia in externum erant lapsa iam morem. Hanc ergo ciuitatem penè depositam Xaverius Malacensi illo suo artificio curare orsus, incolarum animis dissimulatione & comitate conciliatis, paulatim eorū vitia aperire ac sanare institit.

Prudētia in flagitio- In quo quidē singularis eius enituit pruden-

dentia. Si quem vesano irretitum amore *sis homini-*
 teneri compererat, qui alicuius auctori- *bus corri-*
 tatis esset ac pretij; hac potissimum il- *gendis.*
 lum arte adoriebatur. Blandè primò ac
 familiariter hominem affatus, si minùs
 inuitaretur, comiter se illi offerebat ipse
 conuiuiam, iucundoque sermone conui-
 uium celebrabat, aditum salubri admo-
 nitioni præparans. Inde ubi in eius fami-
 liaritatē se bene penitus dederat; ingres-
 sus orationem de vitiorum turpitudine,
 sensim ad libidinis fœditatem delabeba-
 tur; eiusdemq; incommoda, & simul cæ-
 lestes adiiciebat minas. Ad vltimum, vt
 permotum eum senserat, manu familia-
 riter prehensum ad peccatorum induce-
 bat confessionem. ita demum illi concu-
 binam nullo negotio adimebat; aut cer-
 tē, si ægrè careret, in matrimonio collo-
 cabat. Constat ab eo plurimos ad concu-
 binarum nuptias traductos, vt luxuriæ
 flammam cōiugij honestas extingueret.
 Consimilem rationem in detrahēda fœ-
 neratitia fraudulentaq; pecunia seruabat:
 cuius tanta vis fuit, vt misericordiæ Soda-
 litas ex tenui atque inopi locuples fieret
 & opulenta. Eam rem crebræ conciones
 institutionesq; rudium ac puerorū haud
 mediocriter adiuuerunt: quibus ciuitatis
 mores emendati, iniquæ pactiones re-
 scif-

*Vatici-
natio.*

scissæ, teneræ ætatis aures & linguæ catechismo adeò imbutæ, vt passim omnia Christianæ doctrinæ carminibus personarent. Præcipuè verò Francisci vaticinatio quædam Ternatinorum permouit animos. Ioannem Arausium mercatorẽ, quem in Amboino breui moriturũ prædixerat, longè absens moribundum diuinitus prospexit. Itaque sacrum magnâ hominum frequentiâ faciens, cùm post Offertorium de more se conuertisset ad populum, Orate fratres, inquit, & Ioannis Arausij animam, qui modò in Amboino expirauit, commendare Deo. Equidem & heri pro illo feci, & hodie facio. Mirari qui aderant alij alios intuentes; quærentesque inter se, quĩ tandem id rescire potuisset, cùm Amboinus ab eo loco abesset passuum mille ampliùs ducenta, & neminem per eos dies inde venisse constaret? Admiratione deinde in expectationem versa, notatur res, diesq;, ab ijs qui audierant: & paucis interiectis diebus, nauis ex Amboino de Arausij morte nuntiat. Temporibus ac rebus inter se comparatis, omnia cum Francisci prædictione prorsus congruere comperita. Tum enim uero nemini dubium esse, quin id Xauerius diuinitus cognouisset. Quocirca illum tanquam prophetiæ do-

no præditum omnes suspicere cœperūt. Iam Xauerius Macazariam, quæ bidui ferme aberat, meditabatur. Cæterum Macazarios illos, ut qui satis auxiliorum haberent, à Francisco iuuari, Deo utique cordi non fuit. Per idem tempus haud vanis auctoribus cōperit, in Maurica (regio Mauri vulgò dicitur) Christianos esse quamplurimos: quorum, quippe Sacerdotibus carentium, salus ad ultimum esset adducta discrimen. Itaque his potius succurrendum ratus, qui grauius laborarent, omissis Macazarijs, quibus aliorum auxilia non deerant, ad iuuandos destitutos ab alijs conuertit animum.

CAPVT II.

Maurica incolis periclitantibus vel cum capitis sui periculo subuenire statuit.

A BEST Maurica regio à Ternate *Maurica* prope C C. millia passuum. Terra *regio.* aspera ac prærupta, omniumq; ferme rerum sterilis. Frumentum vinumq; incolæ ne fama quidem acceperunt. nulla apud eos armenta aut greges, præter fues
admo-

*Gentis
Maurica
barbaries.*

*Maurica
terra in-
commoda.*

*Zelus a-
nimarum.*

admodum paucos, quos mirandi potius
quàm gustandi copia est. Aquæ dalcis
penuria: oryzæ tamen satis. magna vis a-
prorum: ingens modus arborum, vnde
sibi panem qualemcunque & vinum pe-
tunt. aliæ porrò arbores, ex quarum cor-
tice depexo vestē vulgò conficiunt. Gens
ipsa prorsus barbara & expers humani-
tatis. quippe nulla omnino literarum ha-
bet monumenta: feritate autem inter o-
mnes nationes eminent, tum ferro tum
veneno sæuiens etiam in suos: tantum
abest, vt ferocia ingenia vsu efferata alie-
nis & aduenis parcant. Sacerdotē ipsum
ac parochū, qui vnus illorum salutis cu-
ram agebat, de medio sustulerant. Itaque
iamdiu orbi erant pastore. Regio magna
ex parte crebris terræ motibus impensè
concutitur: ignes ac cineres euomit: in-
gentibusq; exæstuantis maris incessitur
fluctibus. Deum credas de nefatijs illo-
rum sceleribus supplicium sumere. Quo-
circa multiplex hic metus aduenas ab-
sterrebat omnes. At Franciscus aduersus
omnia pericula interritus, ommissa (vt di-
ximus) Macazarica profectioe, cuius
causa venerat; in animum induxit suum,
sibi vt illorum animos ab interitu vindi-
caret, vel manifestum vitæ discrimen
esse subeundum. Qua de re ad suos scri-
bens.

bens in Lusitaniam, ait se ad opem miseris illis cum perspicuo suo periculo ferendam, illa Christi voce incitatum: *Qui voluerit animam suam saluam facere, perdet eam; qui autem perdidit propter me, inueniet eam.* Quam ille sententiam facilem & apertam videri dicebat cogitanti, experienti non item, nisi Deus ipse interior interpretes accederet. Nunquam aliâs magis singularis Francisci fortitudo diuinaque fiducia enituit. Vbi in Amboino insula percrebuit, Xauerium in Mauricam regionem cogitare; incolas partim admiratio virtutis cepit, partim etiam periculi miseratio. Et amici, vt illum iam profectionem parare nuntiatum est, trepido nuntio exciti, protinus ad eum coeunt. Docent illud belluarum veriùs quam hominum receptaculum esse: incolarum plurimos cõiugum, liberorum, parentum, Sacerdotum sanguine manus imbutas habere. Ergo manifesta Superùm ira assiduè omnibus terræ, maris, cæli pestibus afflictiari: ijsdemque aduenas ab illorum rabie procul arceri. Denuntiant haud dubia vitæ discrimina in singula penè momenta subeunda fore, apud homines per ludum iocumq; sicas vibrantes, spargentes venena, nihilq; magis quàm humanum cruorem sitientes.

Quod

Ioann. 12.

Deterretur à consilio fera gentis ad-eunda.

Quod tandem esse consilium infesta loca pacatis præferre? Quî conuenire, vt peregrinus homo suam committat salutem, quibus constet, nihil tam esse in delitijs, quàm trucidationem cædemq; etiam proximorum? Talia inculcantibus amicis, neminem minùs tangebant obiecta pericula, quàm ipsum, qui erat aditurus. Tum verò illi flentes orare, ne tam vilis suus sibi spiritus foret: & simul indignantes precibus lamenta mi-

*Amicorū
preces.*

scere. Quis ferat non modò Lusitanorum, sed indigenarum ac barbarorum, qui modò Xauerium norit, eius capite ignobilis regionis institutionē emi? Quis iam speret Orientis columnen, quod perpetuum esse oporteret, fore diuturnum, si tam auidè manifestis periculis caput offerat suum, oblitus tot gentium animas ab se eundem in casum trahi? Meminisset Indiæ vniuersæ & innumerabilium nationum salutem ex suo spiritu pendere. Si incredibili virtute atque animi altitudine pericula omnia contemneret; at certè tot populorum salutem secum in discrimen ne adduceret. Vinceret paucorum caritatem caritas vniuersorum: vtique cùm constaret tam feram gentem instituere operæpretium haudquaquam esse; vtpote quam sui Sacerdotes

tes non magis periculi metu, quàm pro-
 ficiendi desperatione deseruerint. Quare
 per Christum, humanæ salutis auctore,
 ne committeret, ut spes dubia paucorum
 salutis in apertum discrimen caput ipsius
 atque innumerabilium gentiũ salutem,
 obiiceret. Semet (ut sua prudentia virtu-
 teque dignum esset) Orientis Ecclesiæ
 conseruaret: aut ad ea saltem seruaret pe-
 ricula, quæ forent tantæ animi magnitu-
 dini paria. Amicorũ pietas gratior Fran-
 cisco quàm iucundior fuit. Itaque singu-
 los familiariter amplexatus, mutuisque
 perfusus lacrymis, in hunc ferè modum
 eos affatur: *Quid facitis flentes, & affli-*
gentes cor meum? agnosco fidem bene-
 uolentiamque vestram: grates ago ha-
 beoque, quòd nullum erga me amoris
 indicium omisistis. Sed nihil me istorum
 periculorum mouet, diuina imperia in-
 tuentem. Deus ista viderit, haud dubius
 huius auctor consilij; cuius ego præsidio
 tectus, nihil omnino pertimesco. Cui e-
 nim meliùs me, caputque committam
 meum, quàm ei, qui mortalium tempora
 vitasque disponit? Non est mortali exti-
 mescenda mors, quæ timidissimũ quem-
 que consequitur. Honestæ autem mors,
 quippe aditus ad immortalitatẽ, vel voto
 expetenda. Quòd si ego cecidero, Deus
 certè

Respõsum
Xauerij
plenũ di-
uina fidu-
cia.

Act. 21.

» certè non cadet, cui & gentium salus cor-
 » di est haud paulo magis quam mihi, &
 » facillimum *mittere operarios in vineam*
 » *suam*. Nec verò exiguus fructus ex Mau-
 » rica percipietur. paruum haud putandum,
 » vbi magno est merito locus. Equidem si
 » nihil aliud, pro periclitante illorum salu-
 » te, cui cōsulere debeo, nullum periculum

Mach. li. ac discrimen recuso. *Vt fuerit voluntas*
 I. *in calo, sic fiat*. Tum illi amore stimulan-

te, à precibus ad vim conuersi, perpule-
 runt arcis custodem, vte ei prorsus naus
 adimeret facultatem. Is igitur ijsdem illis
 periculis hostium, ac præsentis terrore
 mortis, Franciscum ab eo consilio dimo-
 uere frustra conatus, ad vltimum ei naui-
 gium denegat. Cui Xauerius nulla peri-
 cula, nullum genus mortis, vbi Dei cul-
 tus & animarum salus agatur, formidare
 se ait: nec vllos hostes ducere, nisi qui di-

Si adima- uino obstitit obsequio. Sibi certum ac
 tur naui- deliberatum esse, in Mauricam Deum
 gium, se vocantem sequi: nec nauigium morari.
 transna- si naus desit, semet Deo incubantem vti-
 turum af- que transnaturum. Itaq; cū eum amici
 firmat. cælesti præsidio securum obfirmato ani-
 mo esse cernerent; quod vnum restabat,
 remedia quædam aduersus venena pro
 se quisque lacrymantes ad eum afferre.
 At Franciscus veritus ne anxio animo

ina-

inanes periculorum species fingens sibi- *Remedia*
met solitudinem strueret, neue huma- *aduresus*
ni auxiliij spes detraheret aliquid de diui- *venena*
næ opis ac prouidentiaæ fiducia; gratijs *amicis re-*
eorum beneuolentiaæ actis, adiecit; Pro- *mittit.*
fectò sibi illa onera veriùs, quàm reme-
dia futura. Proinde orare, ne se tanta Dei
diffidentia onerarent. Cæterùm si salu-
tem suam aduersus omnes pestes ac ve-
nena munitam velint, assiduis precibus
diuinum sibi propitient numẽ. Eo reme-
dio nullum certius, nullum præsentius
inueniri. Ita, dimissis amicis, profectio-
nem adornabat. Inter hæc tantum discrimẽ
adituro læti ex India nuntij fiduciam
accenderunt. Iisdem temporibus nouem
è Societate I E S V Goam è Lusitania ad-
uectierant, Sacerdotes quinque, Franci-
scus Peres, Alfonsus Cyprianus, Hêricus
Henriques, Franciscus Hêricus, & Nun-
nius Ribera; cæteri nondum sacris ini-
tiati, Balthasar Nūnius, Adamus Franci-
scus, Nicolaus Nunnius, & Emmanuel
Morales. Antequam igitur ex Amboino
discederet Xauerius, cum de horum ad-
uẽtu cognouisset; opportuno auxilio ad-
modum lætus, suam cuique prouinciam
destinauit: statimque literas Goam ad
socios dedit, quibus Franciscum Peren
Goæ ad alumnorum institutionem ma-
nere,

nere, Cyprianum & Henricum ad Comorinenses neophytos iuuandos proficisci iubebat: duos autem illos, qui apud Comorinenses tum versabantur, itemq; cæteros, ad se in Molucas euocabat, eo consilio, vt exiguis illis copiis circum omnes regiones cursaret, omnibus, quoad eius fieri posset, opem laturus. Et Mauricæ expeditioni Deus haud dubiè fauit. Mense Maio anni M. D. XLVI. ex Ternate cum soluisset, ad insulam Mauricam incolumis appulit.

CAPVT III.

Efferatos Mauricensium mores mitigat, Christianisq; præceptis instruit.

Maurica. MAURICA (vti accepimus) bipartita est: altera pars in continenti Maurotia vocatur: altera duabus insulis constat, quæ Maurotides appellantur. Harum insularum vna rupibus horrenda flagrantibus, ex quibus sæpe saxa ignea maximarum instar arborum erumpunt, tanto impetu ac fragore, quâto nulla tormenta ænea, quamuis magna, globos eiaculantur: ac nonnunquam, vbi acrior existit flatus, indidem ingens cineris modus egeritur; quo longè ac latè diffuso, vixi feminæq; laborantes in campis cinere op-

Rupes flagrant.

Cinis è rupibus effunditur

re oppleti domos reuertuntur : dæmones
magis quàm homines diceret. Apri quo-
que in saltibus complures oppressi, pisces
extincti passim offenduntur in littore. Ea-
dem insula, ne quid incommodi desit,
adeò perpetuis penè terræ quassatur mo-
tibus, vt qui fortè præteruehantur, con-
territi, naues in obiectas incurrere cau-
tes arbitrentur. Ad hæc ingens ventorum
cauernis obluētantium fremitus incre-
dibilem omnibus incutit horrorem. Tar-
tari speciem videre te credas. Vnde et-
iam libenter Franciscus occasionem ca-
ptabat intentādi poenas æternorū igniū,
quibus apud inferos Deorum cultores
improbiq; Christiani cruciantur. Gens
etiam est in his locis ab Euāgelio aliena,
inaudite feritatis, Iauaros vocāt: quorum
vnicum votum est, homines trucidare.
Quocirca vbi alienorum copia deest ad
cædem, coniuges liberosque vertunt ra-
biem: iidemque Christianis hominibus
aliquid subinde cladium inferunt. Nec
desunt qui humanam carnem, maximè
verò cæcorum in prælio, habeant in deli-
cijs. Prò Deus immortalis, quantum est
præsidij in Numinis fiducia tutelaque!
quantū securitatis in ipsis periculis Deo
tegente; nimirū nil formidandum, nil du-
bitandū auctore Deo. Hisce ipsis in locis

*Terra mo-
tus horri-
biles.*

*Gens miræ
immanis.*

inter feras belluas veriùs quàm homines,
 Psalm. 4. Xauerus, *qui habitaret in adiutorio altissimi, in protectione Dei cali commoratus est* menses circiter tres, præter omniū opinionem, maiore cum emolumento incolarū, quàm periculo suo. Hoc quippe temporis spatio feros illos homines, mitioribus ingenijs imbutos, ad Christianæ vitæ mores reuocauit. Erant tum æquè omnes omnino in Christianis rebus rudes, vana prorsus Christianorum nomina. Franciscus ergo confestim cunctos Christianorum vicos numero propè triginta obiit, infantes baptizando, erudiendo adultos, Idolorum impediendo sacrificia, neophytorum miserijs, vel animi vel corporis, subueniendo. In publicis verò priuatisque sermonibus barbaram gentem cælestibus simul terrestribusque terribat minis, inferorum sedem (quod identidem erumpens flamma ac cinis effusus indicaret) proximam illis esse denuntians: eò consceleratos homines deturbari. Idem profectò significare ingentes illos terræ motus, quibus penè dehiscens terra nefarios homines ac Deo inuisos absorbere velle minitetur. Proinde cauere omni ratione, ne in sempiterna illa incendia, quorum facies ipsis quædam obuersaretur ante oculos, ruerent

*Barbaros
 inferorum
 specie ter-
 ritat.*

rent præcipites. Talibus ille sermoni *Christia-*
 bus, aliisque Christianæ disciplinæ præ- *na disci-*
 ceptis, mire illorum feritatem mitigauit. *plena bar-*
 Igitur breui gens illa vniuersa, qua non *bariē mi-*
 alia vsquam (vt diximus) tetrior imma- *tigat.*
 niorque ad eam diem fuerat, ex eo tem-
 pore non modò mitis & facilis, sed etiam
 erudita fidei nostræ mysterijs cœpit esse:
 tantum Christiana disciplina virium ha-
 bet ad humanitatē. Inibi interrita Fran-
 cisci animi magnitudo spectata est. For-
 tē ipsis Michaëlis Archangeli ferijs in æ-
 de sacra, maximâ incolarum frequentiâ,
 rem diuinam de more faciebat; cū re-
 pentē insula tota contremuit adeò, vt ara
 ipsa videretur funditus eueri. Extemplo
 cæteri diffugere, qua quemque agebat
 pauor. At ille seu dissimulato, seu potius
 spreto metu, sacrificium constanter per-
 egit, id euenisse interpretatus, quòd Ar-
 changelus Michaël Diabolos omnes il-
 lius regionis diuino cultui aduersantes
 malè multatos deturbaret in Tartarum.
 Itaque plus ei negotij cum hominibus,
 quàm cum Dæmonibus fuit. Quippe nō
 defuerunt peruicaces simul ac potentes
 Deorum cultores, qui cursum Euange-
 lij obiectis minis ac terroribus morari
 niterentur. Sed frustra. inuicta Xauerij
 virtus, cælesti ope subnixa, vicit omnia.

*Animi
magnitu-
do in ter-
ra motu.*

*Fructus
animorū.*

Pfal. 94.

*Cælestia
solatia in
laboribus
& aru-
mnis.*

Paucis mensibus omnes Christianorum
vici lustrati : innumerabilis incolarum
multitudo partim Christianis instituta
præceptis , partim etiam ad Christi reli-
gionem traducta. Quantum profecerit,
vel hinc existimari potest , quod in vno
oppido (Tolum vocant) ad xxv. capi-
tum millia à Francisco Christiana facta
traduntur. Par fructui labor fuit. In tam
aspera regione vltro citroque cursans, fe-
rè quicquid malorum subiri potest, tole-
rauit , egestatem , æstum , famem , sitim,
defatigationē, pericula. Cæterum vt fer-
mè respondet dolori voluptas, *secundum
multitudinem dolorum consolationes la-
tificauerunt animam eius.* Quæ quidem
quantæ fuerint, ex quodam ipsius episto-
læ ad socios capite coniectari licet. Vbi
locorum illorum sterilitate atq; omnium
rerū inopia commemorata. Hæc, inquit,
eo vobis exposui, vt intelligeretis , quan-
ta in hisce locis sit cælestium copia gau-
diorum. Siquidem hæc omnia pericula &
labores vnus Dei causa sponte suscepti ,
,, thesauri sunt diuinis maximisq; gaudijs.
,, refectissimi : vt hæ insulæ imprimis aptæ
,, atque appositæ , ad oculorum aciem ex
,, iucundissima lachrymarū vbertate per-
,, dendam esse videantur. Equidem nun-
,, quam me tot, tantis , tam continuis ani-
mi vo-

mi voluptatibus circumfluere meminī, prorsus ut omnem laborum atque ærumnarum sensum obruerent. Ita Franciscus ex feræ gentis cultura haud plus laboris ac meriti, quàm fructus lætitiæque percepit.

CAPVT IV.

Ternatinos denuo excolit.

MOLVCVM inde repetens, Ternatē reuertitur. A Ternatinis ingenti gaudio exceptus, torpentes ad studium virtutis excitat, vacillātes confirmat corroboratque. Ratio autem erat talis. Diebus festis bis in die concionabatur, mane ad Lusitanos, post meridiem apud indigenas: Illos quidē ad honestam piamque vitam incitans, hos verò Christianis mysterijs maximè erudiens, & à vana Deorū religione deterrens. Quotidie antemeridiano pomeridianoq; tēpore confitentibus vtrisq; promiscuè dabat aures. Quarta quaq; & sexta feria ad Lusitanorum coniuges fermè indigenas de Symboli capitibus, de præceptis Decalogi, de Sacramentis Confessionis & Communionis separatim verba faciebat. Erat tum Quadragesimæ tempus. Quocirca earum plurimæ Paschale Sacrosanctæ

*Conciones
varia.*

Eucharistię conuiuium, à quo ad id tempus abstinuerant, pię religioſęque celebrarunt. Cæterum iamdiu perigrinantem Xauerium domeſtica Goenſium ſociorum cura in Indiam reuocabat. Itaq; quàm primùm in Amboinum traicere decreuit, ibi Indicam tranſmiſſionem expectaturus. Sed Præfecti arcis Ternatinę, ſodalium Miſericordię, aliorumq; Luſitanorum ſummę preces eum coëgerunt Ternate diutius commorari, quam non inuitum, quod operę apud illos poſitę nequaquam eum pœniteret. Inter hæc Franciſcum cupido inceſſit barbari Regis animum tentandi. Rex Moluci, Regis Luſitani ſtendiarius, Saracenus erat, non tam profeſſione, quàm vita. Quippe is, quo minùs Chriſtianus fieret, non Mahometis religione impediabatur, ſed libidinis immodica licentia. Nam præter pellicum greges, coniuges centum regiam implebant. Rex igitur, ſiue comitate, ſiue etiam ſanctimonia Xauerij captus, omni eum honore colebat, regni proceribus palàm indignantibus: ac mirū in modum eiufdem amicitiam expetebat, ſpem oſtentās ſuſcipiendi aliquando Chriſtiana ſacrā: cum diceret eundē à Saracenis & Chriſtianis Deum coli, & fore aliquando tem-

Regis Molucenſis uxores centum, Rex Moluci impensè colit Xaueriū.

tempus, cum utrique in vnam religio-
 nem coirent. Cæterum etsi Francisci
 congressu colloquioque delectari vide-
 batur; tamen immoderata vitæ libertas
 Christianæ obstabat religioni. Id modò
 expressum ab eo, ut polliceretur se vnum
 è liberis suis, quos habebat plurimos, ad
 baptismum daturum, eà conditione, ut
 is deinde Christianus Mauricarum In-
 sularum regnum obtineret. Itaque Xa-
 uerius, quia nondum matura res erat, spe-
 latus, ita Regis amicitiam tuebatur, ut in
 popularibus colendis haud segniùs ela-
 boraret. Namque Ethnicorum animos *Ethnici*
 tentans, reperiēbat eos, quamquam à Sa- *Molucen-*
 racenis ad Mahometicos ritus compell- *ses minùs*
 lerentur, longè minùs à Christo abhor- *à Christo,*
 rere, quàm à Mahomete. Saracenos por- *quàm à*
 rò ipsos, utpote suæ disciplinæ ignaros, *Mahome-*
 minimè in ea esse pertinaces. Quocirca *te abhor-*
 vtrorumque conuersionem in expedito *rent.*
 futuram ratus, si Societatis domicilium *Collegiũ*
 in Moluco institueretur; id omni ratione *Societatis*
 curare statuit, ac deinde fauente Chri- *in Molu-*
 stianæ rei Lusitaniæ Rege perfecit. Præci- *co.*
 puum interim opus erat, Lusitanos ac
 neophytos instituere; quod haud sanè ir-
 ritum fuit. Nam sex mensium labor v-
 berrimum illi ex Ternatinis retulit fru-
 ctum. Quippe oppidanorum animos di-

uinis sermonibus, Sacramentis, cæterisque rebus adeò excoluit, vt omnium iudicio alius populus, quàm erat antea, videretur. Constat ex maximo pellicum numero duas omnino Christianis incolis reliquas esse factas. Nec vlla res magis profecit, quàm sanctitatis opinio, maximum in persuadendo momentum, diuinis indicijs confirmata. Per id enim tempus inter concionandum auditores subito rogauit, vt supplices Pater & Aue pro Iacobo Ægidio, classis Lusitanæ Præfecto, in Amboino animam agente, recitarent. Idque postea ita fuisse, certis auctoribus compertum. Ea tum res venerationem Francisci auxit, deinde etiam desiderium. Sexto mense post quàm eò appulerat, discedere parabat, Amboinios reuifurus. Itaque, pro eximia in eum caritate, cuncta se in portum ciuitas effudit. In discessu verò tantus vndique cum fletu clamor extitit ciuium, magistrum, custodem parentem confusis appellantium vocibus; vt Patrem singulos amplectentem, velut oblitum itineris, misericordia moraretur. *Commota sunt quippe viscera eius super grege suo.* Demum eos blandè solatus, ægre admodum se ab illorum complexu diuellit, omnibus ingenti fletu atque eiulatu digressum.

Vaticinatio.

*Ternationum a
mer in Xa
uerium.*

sum discessumque eius prosequenti-
bus.

CAPUT V.

*Lusitanis egregia de barbaris victoria
& vates & auctor est.*

LÆTVM Ternatinorum pietate Xa-
uerium tristes de Tolanorum perfidi-
dia nuncius perculit. Tolū alterius Mau-
ricæ insulæ oppidum est (sicut antè di-
ximus) neophytis à Francisco initiatis
sanè frequens. Oppidanorum plures Ge-
liolij externi Tyranni siue arma veriti,
seu gratiam inituri, simul à Lusitano Re-
ge Christoque defecerant. Et sacra æde
etuerfa, cruces, sacrasque Diuorum effi-
gies, per ludibrium fregerant. Ad hæc,
bona inuaserant fidelium piorumque.
Itaque Xauerius mœstus rem Deo per-
misit, causam suam iudicaturus. Ceterum
illata superis mortalibusque iniuria, v-
trorumque in eos armauit iram. Deus
prior & grauior ultor extitit. Primum igi-
tur illorum ager ex feracissimo squali-
dus ac sterilis factus: fruges etiam in hor-
reis dira tabe consumptæ: aqua subito
amaræ noxiæque è salubribus redditæ:
fame quoque ac lue multi mortales ab-

*Tolū oppi-
di defectio
à religione
diuinitus
vindica-
tur.*

*Ager è fe-
raci steri-
lis.*

*Aqua è sa-
lubribus
noxia.*

sumpti. Cælesti ira afflictis Lusitani belli incubuit moles. Quippe Molucarum insularum Præfectus, Francisci pij belli felicem exitum spondēte, classem aduersus perfidos misit, cum delecta Lusitanorum manu. Et classis Dux, Sancti viri prædictione ac spe diuinæ opis erectus, haud segniter bellum capeſſebat. Placuit tamen, priusquam inferrentur arma, experiri per legatos, an spes veniæ oblata posset rebellium mentes ad sanitatem reuocare. Postquam superba eorū responsa afferebantur, Lusitanus poenæ auidus in hostem ducit. Arx est in edito loco posita, nec minus manu quàm situ munita. Et fraus hostium accesserat. Quippe imminētis belli haud ignari, circum muros longè ac latè stimulos muricesq; ferreos defoderant, in quos Lusitani sese induerent, si propiùs accessissent. Exitialis non solū irrita oppugnatio extitisset, nisi præsentem pestem Francisci auertissent preces; interclusumque aditum aperuissent. Nondum Lusitani exscensionem fecerant, cum mira opportunitate stare cum eis Deum ac pugnare apparuit. Sol circa meridiem repentina caligine offusa, haud disparem nocti tempestatem dedit. Et simul ex vicini montis vertice, cum horrendo mugitu ac fragore, tetrum

*Mira prodigia vi-
toriam
pariunt
Lusitanis.*

foedum.

foedumque erupit incendium, quod tres dies noctesq; tenuit. Itaq; ingens cineris punicumque vis (quod nunquam antea euenisse constat) inde egesta; quæ non modò murices ferreos oppressit, sed etiã arcis festigium æquauit. Ecce autem improviso malo attonitis barbaris, maior ex vicino terror incutitur. Per idem tempus terræ motus insolitus tectorum vrbis ingentem edidit stragem. Tolanis tam atroci tempestate defunctis, Lusitanus superuenit armatus. Nec prælium illud fuit. Plerosque hostium aut ruinæ tectorum oppresserant, aut pavor compulerat in fugam. Et aggeratus pumex facilem in mœnia ascensum dabat. Ergo arx, oppidum, totaque regio sine vlllo certamine subacta. victis certis conditionibus pax data: quarum illæ præcipuæ, vt templum euersum reficerent, bona piis adempta restituerent, suscepta semel Christi sacra in posterum sanctè colerent pieque. Tam memorabilem victoriam diuina magis quàm humana ope partam etiam inter barbaros constitit. Cæterùm tam opportunum flagrantis montis auxilium, cum subita cineris ac pumicum congerie, communis Lusitanorum consensu acceptum Francisco retulit. Qui velut alter Moses, ipsis cum perfido hoste

bellantibus, Diuinam opem conciliarat;
vt, cuius belli fautor extiterat, præcipuus
quoque existeret adiutor.

CAPVT VI.

Amboinios reuifit, atq; omni ope iuuat.

*Paticina-
tio.*

INTERIM Christiana in Ternate in-
sula fatis aucta stabilitaq; Amboinum
reperit, renauigaturus in Indiam; ac So-
cietatem, cui præerat, nouorum aduentu
sociorum fatis iam auctam longo inter-
uallo reuifurus. In medio cursu vectori-
bus hilariter inter fe colloquentibus;
Franciscus è concessu repente exiliens,
summo impetu atque angore animi ex-
clamat: IESV bone, quid hoc est? illi ho-
minem occidunt. Confesti cæteri, rei no-
uitate permoti, ad Xauerium accurrere:
quid tandem rei sit, percontari. Tum ille,
cùm ad sese rediisset; re dissimulata, ni-
hil esse respondit: seque in eorum cœ-
tum comiter sessum recepit; perinde se
gerens, quasi nihil ipse aut fecisset insoli-
tum, aut dixisset. Cæterùm res ab illo ce-
lata, paruo intermisso spatio, patefacta
est. Vt naus ad Amboinum appulit, com-
periunt Lusitanum hominem ibi à præ-
donibus interfectum, eo ipso tempore,
quo

quo Xauerij clamor ad eorum aures acci-
derat in naui. Erant in portu Amboini Lu-
fitanorum onerariæ quatuor. Franciscus
igitur, caritate ardens, rationem iniit in-
colas pariter atque aduenas quàm maxi-
mè iuuandi, quoad facultas nauigandi in
Indiam foret. Itaque siue paupertatis stu-
dio, siue portus vicinitatem secutus, in i-
pso littore sibi ac socio medicum è stra-
mentis extruit casam. Huic eodem opere
sacram ædiculam adiecit, vbi nautis &
classiariis Confessionis & Eucharistiæ
Sacramenta ministraret. Opere absolu-
to, in iis quæ dixi officijs assiduus erat.
plures quoque capitali odio dissidentes
adducebat ad pacem. Ægrorū præcipuè
cōmodis & scilicet salutis seruiebat: quo
in numero vnus erat grauissimo implici-
tus morbo; hunc non priùs Xauerius
quàm vita ipsa deseruit. Igitur vt is in
Francisci complexu spiritum vitæ extre-
mum edit; ille flens ingentes Deo lau-
des gratesque egit, quòd, si nihil aliud, ad
miseri illius salutem in Amboinum in
tempore reuertisset. Inde Christianorum
vicos impigre lustrans, baptizauit infan-
tes, rudes Christianis præceptis imbu-
it, haud minore cum fructu quàm labore.
Concionibus insuper populum à vitiis
detertere, ad honestatem pietatemque
impel-

*Casam si-
bi extruit
in littore.*

*Assiduitas
apud æ-
gros.*

*Amboini-
orum in
Franciscū
amor..*

impellere institit. Quàm porro carus & acceptus summis iuxtà & infimis esset, digressus ostendit. Vigesimo quàm venerat die Xauerus id ipsum prouidens, vt populi complorationem, qualem Ternate nuper expertus erat, in discessu vitaret, silentio de media nocte nauem conscendere parabat. Sed, vt difficile est amantes fallere, consilio eius deprehenso, noctu concurritur ad portum. Repentè ingens virorum, mulierum, puerorum, seruorum cum ploratu clamor exoritur, suam orbitatem ac solitudinem lamentantium, talemque virum ac patrem ab se diuelli & abrumpi querentium. quibus ille querelis nocturnoque tactus gemitu, obortis lacrymis, dum flentes sigillatim amplexans solatur, ægre sanè ab inhærentibus sibi, tanquam à visceribus suis, auelli potuit. Ad postremum, exorato Sacerdote quodam, vt per binas illis horas quotidie operam daret in exercendo catechismo, omnes dimisit, monitos, vt Christianæ doctrinæ exercitationē haud segniter vrgerent. Aderat iam tempus profectionis: cumque essent multæ Lusitanorum naues ad iter paratæ, Xauerus in regiam inuitabatur, quæ permultos vehebat eius studiosos amicosque. Ille tamen sæpius enixiusque inuitatus, constanter

stanter abnuebat. Nauarcho causam cur tantopere recusaret roganti, haud dubiè futura diuinitus præfagiens animo, pertimescere se ait, ne quid onerariæ illi itinere accideret incommodi, nèue ab eis diuina maiestas alicuius delicti expeteret poenas. Nec vanus is metus fuit. Nauis illa deinde aduersa tempestate ad scopulum appulsa penè deperiit. Cæterùm diuinitus (deprecatione fortasse Xauerij) præsentì naufragio erepta, diu tenuit cursum. Inde transuerso maris impetu vastas in syrtes acta penitus inhæsit: iamq; non solum onerariæ, verumetiam vectorum salus complorata erat; cùm in pari periculo parem Dei vices alternantis opem experta, perruptis maris æstu syrtibus euadit innoxia. Franciscus autem ipse, qui aliena incommoda præfagierat, prospera nauigatione vsus, quò intenderat, sine vlla offensione peruénit. Malacam tenuit anno huius sæculi

*Præfagiens
tis animi
diuinitio..*

X L V I I.

* *
*

CAPUT

CAPVT VII.

*Malacenses summa ope instruit. Visum
Duro socio suo oblatum diuinitus
cognoscit.*

*In valetu-
dinarium
diuertit.*

*Historiam
de Christi
aduentu
neophytis
inculcat.*

MALACENSES ergo sui perstudiosos ex interuallo reuifens, benignè ab illis excipitur. Cæterùm ipse pristino more, recusato amicorum hospitio, statim in valetudinarium, consuetum hospitium suum, diuertit. Eodem tempore Malacam tres alij Societate IESV appulerant. In his Sacerdotes duo Ioannes Beira, & Ioannes Ribera, quos omnes incredibili animi iucunditate amplexus Xauerus apud se habuit. Inde diebus pluribus ad quietem datis, monitos quemadmodum cum Molucensibus se gererent, in Molucum dimisit ab se sata culturos. Inter hæc ipse ægrotis ministrando, concionando ad populum, militum tollendo similitates, confitentium peccata expiando, catechismum pueris, seruis, idiotis tradendo, rem Christianam adiuuare non desisteabat. Præcipuè mysterium de aduentu Christi, Euangelicamque historiam, identidem inculcabat neophytis; vt percepta tantæ rei veritas ex illo-

rum

rum mentibus inanes excuteret fabulas Deorum. Inter quæ veteris instituti sui non minùs pijs quàm salutaris memor, mortuos in purgatoria sede versantes, viuosque letali conscientiae vulnere affectos, quotidie sub noctem piorum precibus iuuandos curauit. Ciuitas quippe Malacensis Xauerij hortatu certum constituit hominem, qui altera manu laternam, altera tintinnabulum gerens, primis tenebris obiret urbem; & in compitis ac triuijs incolarum animos nocturno tintinnabuli strepitu, lugubrique carmine ad id ipsum composito excitaret. Ea res vt admonebat bonos officij, ita improbis timorem incutiebat cælestis iræ. Hoc Frãcisçi institutum ab vrbe Malaca in Indiæ, Moluci, vltimiq; Orientis vrbes atq; oppida manauit, hodieque viget magno bono mortuorum viuorumque. Per idem ferme tempus egregium quã paupertatis Euangelicę, quã seueritatis documentum Xauerius dedit. Ioannes Durus (vt antea diximus) eius socius & comes erat. Is Francisci commoditati seruiendum ratus, illo insciente, nummorum aliquid auidius, quàm prudentius, à Lusitanis acceperat, eleemosynæ nomine. Quod vbi resciiuit Xauerius (vt erat non min⁹ acer vindex, quã diligens cultor paupertatis) cum

Vespertina preces pro mortuis & viujs scelere obstrictis.

Acer vindex paupertatis.

eum protinus in proximam insulam ad breue tempus relegauit. Ea insula è regione portus Malacensis sita, olim non infrequens incolis, illa tempestate deserta erat. Durus igitur cùm ibi in æde quadam sacra moraretur, Dei parentem (incertum vigilans an somnians) ad aram maximã, loco exornato, in puluino sedentem conspicit. Apud eam puer IESVS erat, qui Durum verecundantem ad matrem suam pellicere conabatur. Illa primò infensæ similis eum auersari ac repellere; deinde pacem ac veniam suppliciter orantem admittere. Ad vltimum, certis de vitiis admonitum dimittens, simul cum puero Iesu sublimis abiit. Res penitus occulta fuit, quam nullus mortalium præter Durum sciret, ipse autem nemini enuncia-
ret. Itaque Malacam deinde reuocatus, cùm sua delicta Francisco de more confiteretur, rem omnem, contra eius præcepta, silentio textit. At Xauerus, re diuinitus cognita, sub confessionem ex eo quærit, quidnam rei in desertæ insulæ templo ei acciderit nuper. Mihi verò nihil, inquit ille. Instare benignè Pater: abnuere Durus ac pernegare. sæpius interrogatus (vt erat obstinato ad rem suppressendam animo) immemor obedientiæ, ac religionis, ad alia omnia respondebat.

*Diuinitus
cognoscit
occulta &
absentia.*

Tan-

Tandem Franciscus, ut vidit cum duro ore sibi rem esse; ultro ipsemet visum illud narrare orsus, singula persequi cœpit, non secus ac si præsens adfuisset. Tū verò Durus attonito similis hæsit: Mox, sacro perfusus horrore, omnem rem ordine, uti gesta erat, exponit. Ita demum cum Patre redit in gratiam. Cæterum diuinitus expressa veritas illum & Xauerij obseruantiores fecit, & patientiores veritatis. Itaque ipsemet Durus, Francisco vita functo, hoc, quod à nobis memoriæ proditum est, iuratus enarrauit, cum egregia testificatione eius eximiæ sanctitatis.

CAPUT VII.

Malacæ in Acenos, Christiani nominis hostes, classem comparat.

SVBINDE noua res incidit, quæ Xauerij nomen Malacæ longè celeberrimum fecit. Res utique variis casibus & vaticinationibus insignis, ac propterea fusiùs enarranda, ne de rei magnitudine narrationis breuitas detrahat. Valida Regis Aceni classis è Somatra insula, quam è regione Malacæ esse docuimus, intempestæ noctis silentio Malacam appulerat. Mox diuisa inter barbaros munera, ut
pars

pars arcem inuaderent , pars Lusitanas naues, quæ in portu erant , incenderent. Igitur barbari in terram expositi , scalis impigre admotis , arcem ex improviso occupare conantur. Sed non fefellere Lusitanum. Præfidiarij milites propere à vigilibus excitati arma capiunt : hostes ingenti animo repellunt. Haud æquè feliciter in portu gesta Lusitana res. Interim miles, qui in barbara classe manserat, Lusitanos nautas oppressit incautos : præcipuisque nauigiorum per cæcæ noctis tenebras iniecit ignem , tanto nauticis terrore illato , vt consilij auxiliique inopes torperent. Itaque barbari Christianarum nauium incendio impunè oculos animosque pauerunt suos. Ad vltimum cum ingenti clamore plausuque discedunt, Lusitano Christianoque nomini insultantes , velut præclara parta victoria. Neque eo contenti, in discessu cum piscatores aliquot Christianos fortè cepissent, edidère in eos barbaræ crudelitatis exempla. Quippe naribus auribusque & calcaneis multiatos, ad Malacensem Præfectum cum literis mittunt , ipsorum sanguine exaratis, quibus superbè contumelioseque eum ad pugnam prouocabant. perlata à piscatoribus ad Præfectum literæ in conuentu militum recitantur. Mo-
uit

*Barbara
crudelita-
tis exem-
plum.*

uit omnes non minùs superba feritas hostium, quàm miserabilis species suorum, quos vulnera & effusus cruor deformauerant: cunctorumque animos misericordia simul indignatioque versabant. Motis fortè superuenit Xauerus recens ab re diuina, quam fecerat in suburbana æde Nosocomij, vbi veteri consuetudine sua diuersabatur. Apparebat Acenos ab insito Christianæ religionis odio, contemptuque Lusitanorum, talia ausos. Ergo Præfectus (Simoni Mello nomen fuit) Franciscum consulere, quid tandem in tali re ac tempore faciendum censeret. Ille diuino (vt deinde apparuit) instinctu optimum factu sibi videri ait, classe aliqua raptim instructa abeuntem hostem streuè insectari, vtroque inferendo arma, contemptum sui demere: vt, malo docti, ab iniuria temperent barbari. Id verò eo magis faciendum, quòd illam contumeliam non tam Lusitanis, eorumque Regi, quàm CHRISTO, nomini que Christiano, illatam esse constaret. Enimuero nullo modo ferendum, celebratam Lusitanorum Christianorumque fortitudinem ad ludibrium recidisse. Quem enim ignorare actum esse de re Christiana, si contemptu, non solum odio, apud barbaros laboret?

Proia-

Proinde Christianis militibus dignos spiritus caperent : in barbarum hostem ducerent alacres , & spei ac fiducia pleni ; quippe qui , etsi inferiores viribus , causa tamen & diuina ope superiores forent. Deum utique pium bellum piè gerentibus non defuturum ; & eodem fauente , victoriam pro meliore causa staturam. Auditus est summo omnium assensu Xaverius : Cæterum salubri consilio penuria nauigiorum obstabat. Septem omnino biremes hostilis flamma reliquas fecerat , quas tempestatibus laceras , ut bello utiles forent , refici oporteret. adeò non armamenta solum , sed etiam aluei nauium quasiati erant. Franciscus igitur ostendenti Mello inopiam nauium , Est mihi tanti , inquit , ultro suscipere hoc oneris operisque. Quoniam hîc & Regis & scilicet Dei maiestatem agi sentio , & in re trepida cæterorum consilia torpent ;

*Mang cõ-
paranda
classis sibi
deposcit.*

egomet hoc mihi munus classis comparandæ , te annuente , deponco. Exin ad milites versus adiecit : Deus nimirum nobiscum stat , fratres ; cuius nomine vobis ego denuncio , ne quenquam metus aliæue res vlla huius gloriosi belli , ad quod vos ille haud dubiè vocat , exsortem faciat. Quin etiam me comitem ac socium periculorum offero ad pium bellum ituris ,

ut barbaros istos vlciscamur, pij Regis,,
 hostes, inimicos Crucis Christi. Hæc vox,,
 ita militum animos accendit, ut cuncti, *Ardor Lu-*
 velut repentino Numinis afflatu, in tam *sitanis mi-*
 pium bellum nomina certatim darent, *litibus à*
 haud dubia spe felicem belli exitum fu- *Xauerio*
 turum, auctore atque adiutore Xauerio. *iniectus.*
 Et Præfectus tanto militum Ducumque
 consensu latus, Francisco cuncta permi-
 sit. Qui rem omnium sententiâ difficilli-
 mam, comparisonem classis in recenti
 nauium clade, haud animo maiore quàm
 consilio est aggressus. Armamentarium
 inane erat: nec vlla subsidia suppetebant
 ex publico. Ergo septem Nauarchos, no- *Per septem*
 bilitate ac diuitiis præstantes, ex omni *nauarchos*
 numero deligit. Hos nominatim appel- *locupletes;*
 lat blandisque dictis amplexus miscens, *classem in-*
 enixè rogat, ut pro Regis sui, pro Christi *struit.*
 communis Domini, pro Christianis no-
 minis maiestate, id, quicquid sit, siue la-
 boris, siue impensæ, suscipiant; septemq;
 illa nauigia bello inutilia, singuli singula
 (suum cuique assignat) instauranda stre-
 nuè curent; sumptum in eam rem cen-
 tuplicato fœnore utiq; recepturi. His ver-
 bis tantus Nauarchorum animis iniectus
 est ardor; ut, certamine inter eos cele-
 ritatis orto, intra quatrimum classis in-
 structa omnibus rebus in portu staret.

Extemplo Franciscus Saa, Melli Præfetti affinis classi præpositus: eique 180. Lusitani milites assignati. Iturus erat cū his Xauerus, nisi obnixa Malacensium studia obstitissent. Hi frequentes ad Præfectum vr̄bis coierunt: & quā suam orbitatem ac solitudinem lamentando, quā denunciando se vr̄bis tecta deserturos, si Franciscus, vnicum solatium & columen ciuitatis, discederet; tandē vr̄bis classisq; Præfectos perpulēre, vt illum in diuersis hominum studiis consilij ambiguū Malacæ iuberent manere. Xauerus ergo Duces militesq; in templum contractos pro concione solatus, bonum habere animum iubet. Se quidem, quia corpore eos sequi non liceat, animo ac precibus, quibus liceat, profecuturum. Ipsos verò sic affectos animatosque esse oportere, vt pro Christo Dei Filio, in cruce ipsorum causa mortuo, mortem sibi omni voto expetendam putarent. Quocirca ponerent sibi ante oculos illam iuxtā amabilem miserabilemque Domini sui speciē; eamq; animo intuentes, capefferent bellum, inirent prælium, confererent cum barbaris manus. Porro inter pugnandum diuini Numinis implorarent auxilium, satis fidentes, Deum pro ipso pugnantibus præstò futurum. Hæc elocutus, operam

*Præcepta
militibus
ad bellum
iuris da
tæ.*

ram eis dare confitentibus cœpit. Inde solennibus mysteriis expiatis armatosq; pergere in impium hostem, Deo duce, ad exploratam victoriam iubet. Protinus illi, diuino instincti Spiritu, certatim ante præsentem Deum sua sponte profitentur, se pro Christo, si res ferat, mortem appetituros. Ergo, quia Christo sacramentum dixerant, honorifico sanè vocabulo, IESV Christi cohors à Xauerio appellati: ac pleni bonæ spei, multis ciuium prosequentibus, ad classem deducti.

*Lusitani
milites Ie-
su Christi
cohors à
Xauerio
appellati*

CAPVT IX.

*Prætoria naui amissa, duarum triremi-
um accessionem prædicens, ad pium
bellum torpentes excitat.*

SEd paratum ac procliue bellum inopinatus casus inhibuit, vt Francisci virtus ac sanctitas magis eniteret. Ibat iam vexillis ac festo bombardarum strepitu læta Lusitana classis: & populus Malacensis visendi studio, vt fit, littus omne compleuerat; cùm Prætoria biremis, inspectante ciuitate, in ipso portu (incertum quo casu) deprimitur; marisque hauri-

tur gurgite, omnium rerum præterquam
 nauticorum ac militum damno. Id vulgò
 prodigium visum. Ergo ciues fremere,
 illud profectò manifestum esse indicium
 cælestis iræ Lusitano imminentis, si clas-
 sis in hostem pergeret. Perstringere verbis
 Præfectos vrbis classisque, belli exitialis
 auctores; nec Xauerio ipsi parcere. Cui
 enim dubium esse, quin flos ille ac robur
 Lusitani præsidij ad certum exitum mit-
 teretur, cum hostes nauium copiarumq;
 robore, non solum numero, longè præ-
 starent? En Deum, representato Præfecti
 classisq; periculo, tantum non voce mis-
 sa, denunciaffe, expeditionem illam sibi
 non esse cordi. Igitur Mellus tantam po-
 puli inuidiam querelarumque procellam
 non sustinens, nuncium properè ad Xa-
 uerium destinat, rogatum, vt ad se primo
 quoque tempore venire ne grauetur. Is
 Franciscum nactus in Nosocomij æde
 sacris operantem, voluit è vestigio id, cu-
 ius causa venerat, nunciare. Cæterum
 nutu ab illo inhibitus, ad rei diuinæ fi-
 nem silentium tenuit. Tum demum Fran-
 ciscus, prius quam ille verbum vllum
 faceret, Abidum, inquit, ac Præfecto re-
 nuncia, me quidem extemplo adfutu-
 rum, sed ipsum bono animo esse oport-
 ere, quòd Deus in ipso temporis articu-
 lo

*Absenti
 diuinitus
 prospicit.*

lo suis adsit. Hæc ita dixit, ut appareret, ei rem omnem diuinitus indicatam. Secutus inde nuncium Xauerus, offendit omnia plena consternatione tumultuque. At ipse lætitiā ac fiduciam vultu præferens. Quid est Melle? inquit; tantula res animum frangit tuum? Omnipotens est, cuius prouidentia paterna nos protegit. Hæc effatus, singulos Duces militesque amplexatur; & alternis rogans monensque, ad tam pium, salubre, & gloriosum opus hortatur. Nec difficile fuit, pios animos sacramenti, quo se Christo deuouerant, monitos ad officium reuocare: præsertim cum læti omnes alacritate Xauerij, spem magis ipsam, quam spei causam, intuerentur. His permotis, ad Melum redit, accensa Ducumque militumque studia nuncians. Gratum id Præfecto fuit, Francisci cœptis fauenti. Cæterum ne quid temere fieret, consultari rem, & ad militare consilium primores quoque ciuitatis adhiberi placuit. Dicuntur sententiæ. Quis credat: Urbani extra alam certaminis futuri, omnes ad vnum expeditionem illam temerariam censebantur. Cuius enim consilij esse, sex nauigia classi sexaginta nauium obijcere; & minus CC. milites Lusitanos quinque millibus pugnacium barbarorum? Contra verò Duces

Eius magnitudo animi in consternatione aliorum.

Deliberatio de bello aduersus barbaros.

vniuersi primoresq; militum, pugnae di-
 scrimen adituri, omnino pium bellum
 suscipiendum esse clamabant. Quippe
 satius ipsis fore, in praelio (si ita res ferat)
 honesta morte defungi, quam semel da-
 tam caelesti Regi fidem fallere. Idque ad-
 eò certum fixumq; esse omnibus, vt no-
 uo sacramento suam Numini obligarent
 fidem. Ac protinus vniuersi denuo rite
 iurarunt, se ad bellum ituros, & si opus
 sit, pro Christi fide morituros. Cæteris
 stupore attonitis, Franciscus lætus assur-
 git: & Ducibus militibusque collaudatis,
 illud inculcare cœpit, vt spem omnem vi-
 ctoriae repositam haberent in Deo, *cui nō
 esset difficile saluare vel in multis vel in
 paucis.* Nec dubia esse diuinæ opis indi-
 cia, quibus crederent Deum stare secum.
 Pro vna biremi amissa, duas classi acces-
 suras eo ipso die. Nec prædicto fefellit.
 Ante Solis occasum Lusitanas biremes
 duas præter Malacam velis ferri conspi-
 ciunt. Hæ priuatae erant Iacobi Soarij,
 institutoris nobilis. Qui, ne portorium
 Malacæ penderet, rectum tenebat cur-
 sum. Cæterum, Xauerij rogatu, Mala-
 cam appulit, belli se socium offerens.

Ea demum res cunctos spei ac
 fiduciae impleuit.

* *
 *

CAPVT

*Lusitani
 milites re-
 nouant ius
 iurandum
 moriendi
 pro Chri-
 sto.*

1. Reg. 14.

*Vaticina-
 tio.*

CAPVT X.

Lusitana classis, auctore Xauerio, egregiam de Barbaris victoriam refert.

ERGO vniuersis fausta precantibus, alacres gaudio milites vela faciunt, anno seculi huius XLVII. VIII. Cal. Nouembris. Octo erant omnino naues longè, milites non amplius CCXXX. Quarto die secundis ventis ad Cambilanum promontorium ventum est, intra quod hostem venari à Simone Mello iusserant. Et Saa Præfectus omni cura vestigans, quam regionem hostilis classis petiisset, comperire nequiuerat. Itaque spei irritos domum redire oportebat. Dū tristes inde, flexa retrò classe, Malacam repetunt, aduersa tempestas subitò coorta, subegit eos subsistere complures in anchoris dies. Cæterum ea tempestas reditum morata, victoriam adiuuit; incōmoda quoque ad bonos euentus diuina prouidentia dirigente. Iam eos cibaria deficiebant, cū, remissa aduersi venti vi, ad proxima Ethnicorum amicorum oppida classem applicuerunt, com meatum petitori. Necessariis ad vsum rebus comparatis, cū de Acenorū classe

Cambilanum promontoriū.

Tempestas victoriam adiuuit.

nihil comperirent, Malacensem repetunt
 eursum. Verumtamen omnium animis
 spes consequendi hostis magis quàm cu-
 ra decesserat. Itaq; aliquantum inde pro-
 uecti ex piscatore cognoscunt, in proxi-
 mo amne (Perlenfi nomen est) Acenorū
 classem, propopulata omni circa regione,
 subsidere in insidiis, ea mente, vt Lusita-
 nas naues, quas è Bengala Malacam pro-
 pediem iturus fama erat, interciperent;
 direptisque nauigiis, Christianos omnes
 ad internecionem cæderent. Ad hunc
 nuncium Præfectus classis insperato gau-
 dio gestiens, assumpto splendido amictu
 lætitiā ostendit suam. Neque eo con-
 tentus, largè omnibus ad epulas præbitis,
 milites naualesq; socios benignè tracta-
 ri; cunctarumque bombardarum dis-
 plosione effusum classis gaudium signifi-
 cari iubet. victoriam partam, non pu-
 gnā, instare diceres. Quod malè for-
 tasse commissum, Dei prouidentia bene
 vertit. Inter hæc exploratores ab eo tri-
 bus scaphis aduersum subire flumen ius-
 si, totidem hostium scaphas obuias cepê-
 re. Ex captiuis cognitum, barbaros, tor-
 mentorum bellicorum strepitu excitos,
 direxisse in pugnam naues, concitatoque
 impetu in mare ferri, ratos adesse Lusita-
 nam prædam, quā opperirentur. Perlen-
 sis

*Lusitano-
 rum ala-
 critas in-
 stante præ-
 lio.*

*Malè com-
 missum,
 Dei prou-
 identia be-
 ne vertit.*

sis amnis, etiam vbi coërcetur ripis, val- *Perlenfis*
de in laticudinem diffusus, quā irrupit *amnis.*

in fretum, speciem maris facit. Quippe
profundo est alueo, nec pro spatio aqua-
rum latè stagnantium coërcet impetum,
sed torrens ac rapitu, fertur; nec vsquam

aperit vadum. Igitur Saa promontorij,
quod in fluminis ripa eminet, opportuni-
tatem secutus, in eius recessu, vbi leniore
tractu fluebat amnis, classē impigre ad
prælium instruit. mox paruo nauigio sin-

gulas biremes circumuectus, impensè

monet Lusitanos Duces militesq; , subi-

ret animos dies ille, quo die ante aram sua

sponte pro Christi religione cultuque ca-

pita sua deuouerint; ex quo IESV Christi

cohors fuerint appellati. Obuerfetur o-

culis Xauerius, pij belli auctor, pro ipso-

rum salute ac victoria supplicans. Ne ex-

cideret salubre eius præceptum, vt Chri-

stum Dei Filium Cruci pro ipsis affixum

intuentes, pro illius gloria, vitæ immemo-

res, fortiter capefferent pugnam. Memi-

nissent, quod obliuisci non possent, sacra-

mentum ab se Christo Regum Regibus

dictum, bis vitas & capita sponte deuo-

ta. Pro Deo piè pugnantibus diuinam v-

tique opem non defuturam. Et Xauerij

prædictionem haud dubiam illis offerre

victoriam, si modò vincere auderent. His

L s

accensi

Hortatio

Præfecti

Lusitani

ad milites

accensi vocibus milites conclamant vni-
 uersi: Se verò paratos vitas Christo Do-
 mino non semel deuotas reddere: & Xa-
 uerij præceptorum memores, eiusdem o-
 pem promissumque in prælio expectare.
 Interim classis hostilis in pugnam dire-
 cta, secundo amne defluebat; horrendo-
 que ululatu ac dissono tympanorū stre-
 pitur ipæ littoraque resonabant. Primum
 agmen ducebat barbaræ classis Præfect⁹,
 quatuor triremibus Turcicis latera cin-
 gentibus. Senæ deinceps biremes nouem
 ordinibus sequebantur, omnes ingenti
 etiam sclopettorum copia, non modò
 bombardis affatim instructæ. Ergo Lu-
 sitanus Præfectus, vt promontorium pri-
 mam barbarorum aciem aperuit, ex im-
 prouiso cum tribus nauigiis occurrit ho-
 sti; cæteris, vt directæ erant in aciem, sub-
 sequi iussis. Sorte quadam, seu diuino
 potiùs consilio, barbarus furore præceps,
 globos in hostem tormentis omnibus
 ante tempus excussit: itaque vano ictu
 in vndas innoxij cecidere. At librator
 Lusitanus ingentem globum maiore
 bombarda excutiens, Prætoriam Aceno-
 rum nauim tam certo percussit ictu, vt e-
 am deprimeret mergeretque. Id non o-
 men solum, sed initium victoriæ ac sum-
 ma certaminis fuit. Quippe Turcicæ tri-
 remes

*Barbara
 classis ap-
 paratus
 ad pugna.*

*Certamen
 classium.*

remes cursum inhibentes, omiſſa pugna
 Duci ac cæteris primariis viris natanti-
 bus opem ferre cœperunt. Id exitio fui-
 iſſis elaiſſique. Nam Turcæ ſuas triremes
 in obliquum ſtatuerant, bonamq; flumi-
 nis occupauerāt partem, vt adnantes ex-
 ciperent, periculi, quod iſſis inſtabat, ob-
 liti: adeo eis Deus eripuerat mentem.
 Ergo barbaræ ſex biremes, quæ primum
 agmen ſubſequebantur, ſecundo amne
 delatæ, in Turcicas triremes incurrere,
 cæteræque deinceps biremium acies in-
 cidere in priores, Incuti puppibus proræ;
 quique antecedentes vrgebant, iſſi à ſe-
 quentibus premi. Collidi inter ſe nau-
 gia, abſtergeriq; inuicem remi. crederes
 inter duas claſſes eſſe certamen. Senſit
 Luſitanus manifeſtam ſuperum opem;
 nec defuit diuinitus oblata victoriæ. Ex-
 templo ſalutare IEſV nomen inclamans,
 explicare aciem, hoſtilemque claſſem
 ſibi met cohærentem, & impeditam ad
 pugnam, vndique vno tempore inceſſere
 bombardis cœpit. Ter effuſſa in hoſtem
 omnium tormentorum procella. Telum
 nullum in conſera nauigia miſſum in-
 caſſum cadebat: naues virique impunè
 petebantur. Quocirca breui nouem nau-
 gia hoſtium demerſa, plura afflicta, cum
 ingenti barbarorum ſtrage. Præſentis pe-

*Turcicas**triremes**barbaris**exitio ſunt**Barbaro-**rum nau-**gia inuicè**implicata**conſiſtunt**tur.**Barbara**claſſis im-**punè à Lu-**ſitana op-**pugnatur.**Barbaro-**rū clades.*

*Incruenta
victoria.*

*Præda in-
gens.*

*Numerus
barbarorū
in prælio
exstincto-
rum.*

riculi facies superstitum animos horrore perstrinxerat. Itaque pleriq; remigum ac militum, proiectis armis, pauore cæci, in rapidum flumen defiliunt, natatu effugiū petentes. sed frustra. Omnes ad vnum fluminis impetu abreptos, rapidi vortices hausere, ne nuncio quidem tantæ cladis relicto. Lusitani, parta tam insigni incruentaque victoria, Deo, cuius præsens auxilium in prælio experti erant, enixè gratulantes, spolia hostium legere cœperunt. Nec fuit prædæ minùs quam gloriæ. Vniuersa classis, præter decem illas naues in prælio demersas, in potestatem redacta. Bombardæ iustæ magnitudinis ad CCC. captæ. Ad hæc ingens vis armorum, & cuiusque generis prædæ. Compertum ex captiuis est, ad quatuor barbarorum millia ea pugna in certamine interisse. In his maximum nobilium numerum ex cohorte Aceni Regis: complures etiam Turcas Ianizarosque. Egregiæ fama victoriæ regionem illam strenuè discurret. Igitur Rex Perlensis, quem metus Acenorum in tutiora loca compulerat, hostium clade erectus audere cœpit: & Acenorum præsidium, quod propter Perlensem annum relictum erat, valida manu ex improviso aggressus, occisione deleuit. Prædam ablatam recepit.

pit. Et valuit apud barbarum Regē memoria dati etiam à non cogitante beneficij. Mox simul victoria gaudens, simul *Rex Per-*
 gratulabundus, ad Lusitaniæ classis Du- *lensis vl-*
 cem liberatorem suum tendit: seque vl- *trò se Lu-*
 tro, pro tam insigni Lusitanorum meri- *sitani Re-*
 to, Lusitani Regis stipendiarium facit. *gis stipen-*
 Hic reportatæ, Francisco auctore, vi- *diarium*
 ctoriæ cumulus fuit. Saa classis Lu- *facit.*
 sitanæ Præfectus, his rebus ita gestis,
 xxv. naues ex omni hostilis classis nu-
 mero selegit, quas secum deduceret.
 cæteris, quod inutiles viderentur, iniecit
 ignem. exin præda & gloria onustum
 deportat exercitum.

CAPVT XI.

*Xauerius Malacensibus partæ victoriæ,
 cuius auctor fuerat, vates extitit.*

HÆc vnius ac dimidiati mensis fer- *Francisci*
 me spatio gesta. Quo tempore Frā- *preces pro*
 cisci victoriā à Deo precibus exposcen- *victoria.*
 tis inuicta constantia extitit. Non priua-
 tim solūm cæleste Numen propitiabat
 ipse; sed etiam publicè populum ad idem
 faciendum identidē incitabat. Bis quippe
 in hebdomada, die Dominico ac feria
 sexta, concionem Malacæ hahebat ad

populum. Et solenne illi erat in perorando rogare concionem, ut, pro Lusitanæ classis victoria de barbaris, semel Pater & Ave secum orarent. Paruit initio populus non inuitus per x v. aut x x. dies, quoad scilicet spes fuit victoriæ. Cæterum cum per id tempus nullus omnino de classe nuncius afferretur; suspecta nostrorum clades multos civium à pio instituto auertit, ac penitus alienauit. Auxit Malacensium solitudinē dissipatus temerè à Saracenis accolis rumor: Lusitanos prælio victos ab Acenis, & occidione occisos. Falso rumori fidē vera opinio faciebat: namq; hostes pugnacissimos & longè superiores viribus esse constabat. Ergo ciuitas omnis mœrore afflictari: matronæ effusæ in lacrymas, virorum, liberorum, cognatorum interitum, suam orbitatem ac solitudinem deplorare. Præfectus ipse vrbis, quòd cladis auctor haberetur, oculos declinans civium, publico carere. Inter quæ Franciscus de more verba faciens ad populum, spe meliorum inanem mœrorem abstergere conabatur. Et nunc in quosdam, qui sordibus ac veneficijs Lusitanæ classis euentum exquisierant, inuehebatur, eorum superstitionem vehemēter accusans: nunc ciues, quos diuinæ prouidentiae immemores,

plus

Mœror

*Malacensium ex
falso Lusitanæ cladis
nūtio.*

Malacenses solatur.

plus æquo suorum cura sollicitaret, gra-
uiter increpitos ad spem erigebat. Ad vl-
timum perorans, omnium preces, ad im-
petrandam à Deo victoriam, exigere nõ
desistebat: etsi non erat nescius, suam il-
lām rationem in multorum odia incur-
rere, frementium, illas preces, quæ exi-
gerentur, pro cæsorū venia potius,
quām pro viuorum victoria, fundi oport-
tere. Sed breui Xauerianæ vaticinationis
fides extitit. Aderat iam dies memorabili
victoria insignis futurus. Franciscus igi-
tur eo ipso die (fortè Dominicus erat) in
templo concionem habebat. Et erat ea-
dem hora, qua se Lusitana classis parabat
ad pugnam. Igitur inter perorandum ad
Christi crucifixi effigiem repentē oratio-
nem seq̃ue conuertit: diuinique Spiritus
instinctu cum effusa corporis iactatione
vaticinans, primū classium congressum
verbis describere per ambages cœpit, au-
ditoribus admiratione defixis. Inde ar-
dentibus oculis vultuque, effusiùs lacry-
mans, exclamare: O IESV Christe, Deus
cordis mei, obsecro te, quæsoque per su-
premos vitæ tuæ cruciatus, ne deferas
quos tuo sanguine redemisti. Hæc & alia
quæ sancto viro hinc metus, hinc spes, in
tali re ac tempore subiiciebat, elocutus,
inclinatū ac deficiens corporis iactatione

*Lusitana
classis vi-
ctoriam
prospicit,
ac pradi-
cit.*

caput

*Vaticina-
tio.*

caput summa suggesti sponda paulisper
excepit. Exin, velut ex ingenti defatiga-
tione requieuisset, caput attollens subito
proclamat, vultu alacri lætoque: Nunc
demum, Malacenses, mœrore deposito,
iucunditati vos ac lætitiæ date. Modò
hostem nostri incruento quidem prælio
deuicerunt, non ampliùs tribus è nostris
desideratis: tantulo impèdio tam insignis
victoria stetit. Nec mora, iam victoria
ouantes, hostium spolijs prædaq; onusti
cum captiuis nauigijs reuehentur domũ.
Propediem (certumq; designauit diem)
aderunt incolumes. Agite dum ergo, &
Deo, victoriæ auctori, gratulantes, semel
orationem Dominicam, Angelicamque
salutationem, pariter recitemus: iterum-
que pro nostris, qui in pugna ceciderunt.
Francisci prædictionem non edicta so-
lùm supplicatio, sed ingens etiam con-
cionis admurmuratio excepit. Tantiq̃ue
viri auctoritas, hilaritasque oris inusita-
ta, omnium excitauit animos, mœrore
torpentes. Viris exspectatione erectis, ea-
dem die matres familias separatim in a-
lio templo pro concione solatus est: di-
emque ipsum definiuit, quo die certus ad
eas de suorum incolumitate ac victoria
nuncius esset vēturus. Prænunciationem
omni ex parte exitus comprobauit. Bi-
duo

*Vaticina-
tio.*

duo triduoque intermisso, nuncius adfuit
 partæ victoriæ. nuncium victores ipsi
 cum ingenti præda, magnoque numero
 captiuarum nauium, secuti. Immensum
 scilicet, veluti ex insperato, gaudium Ma-
 lacensibus affulsit. adeò res ipsa expecta-
 tionem omnium vicit, cum ab octo na-
 uigijs naues xxv. captiuas agi viderunt.
 Confestim igitur victrici classi ad urbem
 applicanti, cuncta ciuitas, ab ingenti me-
 tu alacris, sese obuiam effudit. Franci-
 scus in primis, magna victoriæ ac lætitiæ
 pars, procedit ad littus. Egressum in ter-
 ram Ducem, aliosque primores classis,
 gratulabundus amplectitur. Inde in com-
 muni gaudio & gratulatione, cum tem-
 pus victoriæ accuratiùs exquireretur;
 non tantum dies constitit, verum etiam
 res ipsa mirificè cum prædictione con-
 uenit Xauerij. Eoque plus admirationis
 res habuit, quòd locus, vbi pugnatum e-
 rat, amplius C C. millia passuum aberat
 Malaca. Ex eo tempore Franciscus Ma-
 lacæ haud magis sanctitate quàm vatici-
 natione còspicius fuit. Cæterum iisdem
 temporibus sanctitatis eius fama Orien-
 tem peruagata, ex vltimis terris ho-
 mines ad Xauerium visen-
 dum exciuit.

*Lætitia
 Malacen-
 sium ex
 suorum
 victria.
 Octo Lu-
 sitanorum
 nauigia
 xxv. ca-
 ptiuas bar-
 barorum
 naues a-
 gunt.*

CAPVT XII.

*Anger Iapon Francisci congressu ad
Christum conuertitur.*

MENSIBVS circiter quatuor in Malacensi ciuitate iuuāda cōsumptis, nauigandi facultatem nactus, in Indiam cogitabat; cū ad eum Malacam Iapon quidam, Anger nomine, inde vsq; ab Iaponia venit, vir domi suæ honesto loco natus, & ingenio singulari præditus. Causa veniendi fuit, vt animi vulneribus, quæ iuuentutis inflixerat feruor, ab eo peteret medicinam. Quippe homicidio facto in Iaponia, conscientiæ stimulis inimicorum telis pariter exagitatus, ad Bonziorum (religiosi apud illos homines sunt) cœnobiū confugerat, simul conscientiæ remedium & vitæ refugium quærens. Sed vtraque eum spes fefellit; atque id ipsum ei saluti fuit. Cū nihil opis ac præsidij in Bonzijs reperisset, alienato ab illis animo, externa auxilia circumspicere cœpit. Peropportunè eò cōmercij causa naues aliquot appulerant Lusitanorum, è quibus Alfonsus Vastius illi antea notus, re cognita, pro veteri amicitia vltro suam obtulit operam, si oculta fuga subtrahere se periculo vellet.

Ille.

*Bonzij Iaponi
Sacerdotes.*

Ille enimvero, gratijs actis, se eius liberalitate ostendit vsurum. Itaque Vazius prospiciens animo, suam nauim diutius ibi in negotijs expediendis moraturam, vt primo quoque tempore amici hominis saluti consuleret, Ferdinando Aluaro, necessario suo, ex alio portu soluenti in Indiam, eum per litteras commendat diligenter: commendatitias literas Angeri ipsi tradit. Eas ille nocte intempesta cum perferret, gemini cognominis errore deceptus, Georgio Aluaro nauarcho reddit, errore salutari. Is hominis Iaponis demerendi occasionem neutiquam sibi prætermittendam existimans, errore dissimulato, perhumaniter exceptum auexit, eo consilio, vt Malacam ad Xauerium familiarem suum adduceret. Itaque vt erat vir pius, vel Angeris sibi conciliandi, vel ad Christianam religionem præparandi studio, multa ei tum de insigni Xauerij sanctimonia, rebusque gestis, tum de Christianorum institutis identidem exponebat in via. Anger ergo talis & viri & instituti cognoscendi auidus, Malacam properabat, Xauerium, quem tanquam diuinum hominem ex Aluari ore mirabatur, aliquando videre & audire festinans. Cæterū iniecta mora, eius cupidinē primò, vt fit, turbauit, deinde magis accen-

*Anger Xa-
ueriū al-
loqui ex-
petit.*

accendit. Malacam Anger aliquot mensibus ante Francisci ex Moluco reuersionem appulit. Ibi cum auidissimè quærigans, reperit iã diu abesse Malaca. Quocirca, re infecta, domum repetere decreuit; tristis admodum, frustra tam longo itinere suscepto. Abest quippe Malaca ab Iaponia leucis circiter DCCC. pari ferè spatio Indum inter & Iaponiam sita. Malaca ergo cùm soluisset, ad Sinarum fines trium ferè mensium nauigatione traiecit, leucas à Malaca circiter D. Ibi paulisper substitit, in Iaponiam (ea inde aberat millia passuum ferè DCCC) propediem transmissurus. Ab Sinis deinde profectus, sexto septimoque die in conspectum iam venerat Iaponiæ; cùm repente aduersus ventus, quasi dissuasor consilij, obstitit: foedissimaq; totius quadridui tempestate iactatū, in eum ipsum Sinarum portum reiecit, vnde conscenderat. Ibi ei incerto iam animi, fluctuantique, non sine Dei vtique consilio, idem ille Alfonsus Vastus fit obuiam, qui ei auctor fuerat Iaponia excedendi. Huius ergo suasu Malacam, quò iam Xauerius aduentare ferebatur, reuertitur, anno seculi huius XLVIII. Egrediens è naui, Georgium Aluarum, à quo primùm ex Iaponia deportatus fuerat, mira opportunitate

*Malaca
quàm lon-
gè absit à
Iaponia.*

*Dei pro-
videntia.*

rate offendit. ex eo cognoscit de aduentu Xauerij. Georgius igitur Angeris reditu mirè lætus, eum continuò in templum ad Franciscum, cuius causa venerat, deducit; qui sit, quid velit, exponit. Tum ille quasi diuinans fore, vt per eum via sibi fieret in Iaponiam, quantum ex hominis Iaponis aduentu percepisset voluptatis, haud sanè obscure vultu verbisque declarauit. Et Anger, haud rudis Lusitanicæ linguæ, sine interprete cū Francisco agere de suis rebus cœpit. Quem ille benignè exceptum, & indulgēter habitum, ita diligenter Christianis mysterijs ac præceptis excoluit, vt, omnibus ex eius animo scrupulis exemptis, quædam semina piæ beatæque infereret vitæ. Itaque Anger ex aspectu & consuetudine Xauerij maximum se vitæ & peregrinationis suæ fructum cepisse præ se semper tulit. Simul illud memorabat, totam itineris sui rationem haud dubiè administratam diuinitus, vt auidius arriperet, quod diutius experisset. Et eius cupido discendi se prodidit breui: nam Catechismi explicationi cū interesset, sua sponte Symboli capita in codicem relata in cœtu populi, homo id ætatis, subinde recitabat memoriter. multa quoque percontabatur, multa obüciebat, non minùs

*Angeris
aduentu
latatur
Xauerius.*

*Angeris
cupiditas
discendi.*

pru-

*Iaponum
scribendi
ratio.*

prudenter quàm acutè. Iapones in scribendi ratione longè à cæteris nationibus abhorrent. quippe à summo orsi, directo ad ima descendunt. Id Franciscus in Angeris libello ob rei nouitatem miratus, quærit ex eo, cur nostro more non scriberent. & ille: Quin vos, inquit, potiùs more nostro, naturam vtique magistræ sequentium? Namque vt hominis caput summum est, pedes imi; sic par est in scribendo à summo deorsum directò ferri hominis manum. Xauerius igitur cùm magnæ indolis specimen ex Angeris dictis factisq; cepisset, rursus institit quærere, an Iapones, si Euangelium ad eos deferretur, id accepturi viderentur. Tum ille, non protinus eos quidem his, quæ dicerentur, assensuros ait; sed tum religionem ipsam, tum verò vitam dicentis exploraturos. Cuius si & doctrina percontationibus, & vitæ probitas experimentis illorum satisfaceret; ad vltimum (vt gens vniuersa ducem maximè sequitur rationem) re cognita atque perspecta, adultos haud grauatè ad Christum aggregaturos se. His vocibus excitatus Xauerius, & simul mercatorũ mira quædam de Iaponum indole prædicantium sermonibus accensus, Iaponiæ Euāgelio imbuendæ animũ adiecit. Octauo quàm

*Vita pro-
bitas do-
ctrina re-
spondens.*

Anger